

Senátor Miroslav Antl: Dobrý den, zahájil bych naše dnešní setkání. Já bych úvodem chtěl zdůraznit, že je to konference, nikoliv seminář, který pořádá ústavně-právní výbor Senátu Parlamentu České republiky, ale konkrétně chci za organizaci poděkovat dámám Květě Skoupé a Markétě Štádlerové, které s tím měly hodně práce, protože tentokrát nebyl žádný spoluorganizátor, a ještě Unii státních zástupců, protože ta nám pomohla i s organizací a účastí státních zástupců. Jinak moc děkuji za vstřícnost přednášejících a jejich součinnost, protože jsem neměl problém s tím někoho přemlouvat. Ale skutečně domluvili jsme se úplně hned.

Jinak tato konference je určena zejména akademikům, to znamená jednak profesorům, kteří jsou zde, a děkuji za to, že přišli, ale i jejich studentům a zejména pak zástupcům orgánů činných v přípravném, resp. v trestním řízení, to znamená z přípravného řízení trestního pro policisty, resp. pro policejní orgány, pro státní zástupce, kteří mají být a podle mého názoru jsou garanty přípravného řízení trestního, a samozřejmě pro soudce, kteří rozhodují pak o konkrétních věcech.

Účel konference je jednoznačný. Objasníme si institut nutné obrany, shodněme se na tom, že my v uvozovkách legislativci, protože já sice jsem nazýván legislativcem, dokonce i politikem, ale ve mně zůstává 22letý prokurátor, resp. státní zástupce, který navíc dozoroval stovky věcí z násilné trestné činnosti, a mnohokrát jsem se setkal i s nutnou obranou a vždy jsem ji vykládal ve prospěch řádných občanů, ve prospěch napadených, pokud pro to byly podmínky. Takže účel konference je i sjednocení výkladu. Já v tuto chvíli poděkuji jak státním zástupcům, které uslyšíme, tak i panu soudci za to, že nám řeknou, jak vypadá současný stav z hlediska rozhodnutí, protože víme všichni, že když si přečteme ustanovení § 29 trestního zákoníku, tak zjistíme, že výklad může být různý. Já sám vždycky si vzpomínám na případ, kdy jsem sám vykládal nutnou obranu v rámci Východočeského kraje, a pak jsem si s hrůzou uvědomil, kdybych se stejně zachoval v kraji jiném, takže mohu skončit jako podezřelý, resp. obviněný a možná i ve vazbě, pokud by se tam vyskytla mrtvola na straně útočícího.

Pokud jde o přítomné akademiky – paní profesorku, pány profesory a další, tak jejich poslání je, aby studenty nejen ty, kteří budou budoucími policisty nebo jsou dokonce v rámci studia, které je v konzultativní formě, naučili, jak vykládat institut nutné obrany. Na státních zástupcích, a já děkuji v tuto chvíli a vítám pana nejvyššího státního zástupce pana doktora Pavla Zemana, kterého všichni znáte, paní doktorku Lenku Bradáčovou jako vrchní státní zástupkyni proslavenou nejen v Praze, ale v české části České republiky zcela nepochybně, samozřejmě pana místopředsedu Nejvyššího soudu. Děkuji. Oni se zúčastnili i tiskové konference a samozřejmě na prvním místě bych chtěl poděkovat za aktivní účast váženému panu profesoru Janu Musilovi, soudci Ústavního soudu ČR, s nímž jsme komunikovali narychlo a on dokonce uspíšil nebo ukončil dříve své zahraniční povinnosti a dostavil se k nám se svou přednáškou.

Samozřejmě vítám i zástupce rezortů, kterých se to týká, to znamená oba pány náměstkyně –

jednak pana náměstka ministryně spravedlnosti pana Mgr. Vladimíra Zimmela, se kterým jsme velmi spolupracovali. On byl, pokud si vzpomínáte, zejména státní zástupci a policisté, prvním a také posledním ředitelem finanční policie, kterou Ivan Langer zrušil. Pak pana JUDr. Ing. Jiřího Nováčka, který je prvním náměstkem ministra vnitra pro vnitřní bezpečnost. Samozřejmě vítám pana doktora Františka Púryho, který je předsedou senátu Nejvyššího soudu a má nám nejvíc co říct ze soudní praxe. Vítám rovněž pana plukovníka Mgr. Zdeňka Laube, náměstka policejního prezidenta. A pokud jde o akademiky, nechci jmenovat úplně všechny, ale protože součinnost s ústavně-právním výborem horní komory českého parlamentu nám poskytuje pan prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc., který je vedoucím katedry trestního práva zdejší Právnické fakulty Univerzity Karlovy, tak samozřejmě i toho vítám a jsem rád, že se uvolil přednést pohled akademický na institut, který zmiňuji. Samozřejmě vítejte všichni. Vítejte vy, kteří jsou soudcové okresních, krajských či dalších soudů z celé republiky, samozřejmě mí kolegové bývalí, se kterými se známe, i ti mladí, kteří budou prosazovat institut nutné obrany a budou se vzdělávat, budou moudří, ale i odvážní a nebudou se bát i v případě smrtelného následku aplikovat institut nutné obrany. Vítám představitele Policejního prezidia, všechny příslušníky Policie ČR, kteří jsou první na místě činu a kteří shromažďují důkazy, které jsou velmi důležité pro pozdější rozhodnutí dalších orgánů činných v trestním řízení. A opět zástupce akademické obce. Tím mám na mysli ovšem i studenty z Právnické fakulty, Policejní akademie, ale i Střední policejní školy v Holešově. Oslovil jsem rovněž Českou advokátní komoru. Nikdo se nepřihlásil, resp. nám neodpověděli, zda by někdo přišel, ale je tady jeden pan advokát, který ovšem se aktivně přihlásil sám. Končím uvítací část, svoji zdravici, takže buďte pokud možno v pohodě a doufejme, že dospějeme k nějakým závěrům. Nechci připustit diskusi vedenou tím směrem, že bychom se měli hádat, zda budeme tady předělávat trestní zákoník, ale spíše prosím pracujme s tím, co je, a spíše pomozme si vzájemně s výkladem, který máme jasně daný a který byl mnohokrát diskutován, protože si všichni pamatujeme, že trestní zákoník v různých podobách se tvořil minimálně 10 let v různých komisích.

Pokud jde o organizační připomínky, zdůrazňuji a rád, že já jsem řídícím konference, jsem přísným řídícím konference a nepřipustím žádné excesy, pokud by byly. Zdůrazňuji, že jsme v horní komoře českého parlamentu, kde se nehádáme, nesvačíme, nevykřikujeme, a jak by řekl Josef Švejk, nepliveme na zem, ale oslovujeme se přes pana předsedajícího. Pokud jde o prostředí, to utváří většinou lidi, jsme v bývalé konírně, avšak v důstojném jednacím sále, a pokud v noci nemůžete spát a díváte se na jednání i ze Senátu Parlamentu České republiky, tak vám to vůbec nepřeji, v tom případě je lepší si dát panáka a věnovat se svým myšlenkám jiným.

Takže zahajuji tímto konferenci podle plánu a prosím nyní o úvodní vystoupení nebo zdravici pana náměstka ministryně spravedlnosti ČR pana Mgr. Vladimíra Zimmela. Vítejte, Vladimíre! Máš slovo.

Pan Vladimír Zimmer: Děkuji za slovo. Vážené paní senátorky, vážení páni senátoři, vážené kolegyně, vážení kolegové, vážení přítomní hosté, dovoluji mi, abych i já vás pozdravil zde v jednacím sále Senátu Parlamentu České republiky a současně poděkoval panu senátorovi Miroslavu Antlovi za zorganizování tohoto setkání odborníků.

Téma nutná obrana a její právní úprava z pohledu teorie a praxe je podle mého názoru je výborně zvoleným tématem. Dává prostor v průběhu celé konference k ohlédnutí za vývojem tohoto institutu, umožňuje zastavit se u problému dneška a dovoluji se také zamyslet nad možnostmi výkladu či právní úpravy do budoucna. Navíc nutná obrana je téma, které není pouze oříškem k řešení na odborné úrovni pro skupinu soudců a dalších expertů, ale je také velmi sledovaným institutem a tématem diskusí v široké veřejnosti. Většina konkrétních případů je pozorně sledována v médiích a hojně probírána na sociálních sítích. Domnívám se proto, že užitečnost této konference má dvě roviny. Jednak diskuse na odborné úrovni, o které jsem mluvil v úvodu, a dále přínos pro zvýšení informovanosti veřejnosti o tomto institutu. Nebojím se říci zvýšení informovanosti novinářů, protože se jedná ve vztahu k poučení veřejnosti o spojité nádoby. Toto poučení veřejnosti je následně velmi důležité pro občany, kteří se dostanou do situace, kdy jim hrozí útok, anebo již útoku čelí a v řádu vteřin se mají rozhodnout o tom, jak se zachovají.

Asi každý z vás se setkal s publikovanými nepřesnými informacemi o možnostech, které dává platná právní úprava obránci. Vzpomeňme kolikrát slyšíme nebo čteme již samotné zkreslení názvu institutu nutná obrana na přiměřená sebe obrana. Zdá se mi zajímavé, že institut nutné obrany měl a stále má svou dynamiku. Jen pro ilustraci trestní zákon z roku 1950 požadoval, aby obrana byla přiměřená útoku. Původní znění trestního zákona z roku 1961 hovořil o tom, že obrana nesmí být zjevně nepřiměřená k povaze a nebezpečnosti útoku. Novelizace trestního zákona zavedla od roku 1994 formulaci, že obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Z historického vývoje na našem území je zřejmé, že úprava v trestním zákoníku směřuje k tendenci k postupnému posilování práv občanů proti právům útočnicků. Přijde mi, že to je cesta správným směrem, a domnívám se, že v tuto chvíli úplně nelze predikovat, zda ten vývoj půjde dál a jakým směrem půjde dál. Předpokládám, že to může být jedním z výstupů této konference, a já se těším na její zajímavý průběh. Věřím, že bude užitečný pro nás všechny popřál bych vám všem zde příjemně strávený pracovní den. Děkuji za pozornost.

Senátor Miroslav Antl: Já vám děkuji, vážený pane náměstku. Jinak pan náměstek zmínil to důležité, a já jsem to říkal předtím na tiskové konferenci, že zejména média mají tu moc, jak zpřístupnit občanům informace o tom, jak rozhodl ten konkrétní státní zástupce či soud, a mohou utvářet i právní vědomí a mnohé zvedat z právního bezvědomí.

Prosím pana JUDr. Ing. Jiřího Nováčka, prvního náměstka ministra vnitra pro vnitřní bezpečnost, o jeho zdravici. Děkuji.

Pan Jiří Nováček: Děkuji, pane senátore. Vážené dámy, vážení pánové, ochrana jednotlivých členů společnosti je jedním ze základních cílů každého demokratického právního státu. Je zapotřebí vnímat, že ochrana bezpečnosti jedince je ve skutečnosti ochranou jeho základních lidských práv a svobod. Je zřejmé, že v praxi není stát schopen chránit každého jedince a vždy a všude. Žádný stát není schopen mít tolik policistů, aby každému občanovi přidělil jeho bodyguarda. Chce-li stát učinit maximum a dostát své ambici udělat vše pro ochranu lidských práv co nejvíce, musí umožnit jednotlivcům bránit sebe nebo ostatní vlastní činností v situacích, kdy není bezpečnost schopen zajistit. Ze statistiky víme, že naprostá většina útoků na bezpečnost osob se děje v situaci, kdy ruka státu, která by mohla poskytnout ochranu, není přítomna. Z toho plyne, jak významný je prostor pro vlastní obranu, který občanovi stát ponechává. Z hlediska práva tento prostor stát vymezuje na prvním místě úpravou okolností vylučujících protiprávnost v trestním a přestupkovém, popř. v civilním občanském právu. Tento prostor je v našem právním řádu dnes vymezen podle mého soudu velmi vyváženě. Současné právní vymezení podmínek nutné obrany obsahuje všechny prvky, které jsou nezbytné pro spravedlivou, ale současně účinnou ochranu a obranu proti útoku na bezpečnost osob. Nedomnívám se proto, že by jakékoliv legislativní změny v tomto směru mohly něco podstatného změnit.

Jinou otázkou je pak aplikace těchto podmínek v praxi ze strany policejních a justičních orgánů. Zde je jistě prostor pro posun směrem ke kompetentní a citlivé aplikaci těchto institutů. Většina problémů, které ohledně nutné obrany v praxi vznikají, nejsou proto důsledkem špatně nastaveného právního vymezení, ale neschopnosti již platné a často i judikované právní principy důsledně aplikovat.

Důležitým aspektem, o kterém bych se chtěl zmínit, který ovlivňuje prostor pro vlastní obranu jedince, je pak úprava možností držení prostředků použitelných k předcházení a odvracení útoků na bezpečnost osob. Bez nich je totiž ve většině případů prevence a obrana pro průměrného občana jen těžko realizovatelná v praxi, zůstala by pouze právní možností, kterou ale občan nedokáže reálně využít.

Vážené dámy a pánové, existence institutu nutné obrany je klíčovou podmínkou ochrany lidských práv a svobod. Skutečně sebeobrana je situace, kterou lze často jen těžko popsat podrobnými paragrafy trestního zákoníku, a proto mnohem důležitější je v tomto směru porozumění právní úpravě nutné obrany a porozumění sebeobranným situacím z hlediska technického a taktického. Proto je zásadní zejména osvěta a vzdělávání směrem k orgánům, které tyto právně složité situace musí řešit. Děkuji vám za pozornost.

Senátor Miroslav Antl: Také děkuji, vážený pane první náměstků. A jdeme dál podle programu. Předpokládám, že ho máte před sebou. Takže vážený pane profesore, kdybyste byl tak hodný a mohl předstoupit před náš přednášecí pult, na který vy už jste zvyklý, protože tu nejste poprvé a vídáme se. Pan profesor JUDr. Jan Musil, CSc. na téma nutná obrana – institut plný napětí mezi individuálními a veřejnými zájmy: je současná právní úprava optimální? To se dozvíme vzápětí. Máte slovo. Děkuji.

Pan Jan Musil: (Hovoří mimo mikrofon, špatně srozumitelné.) Vážený pane senátore, pane předsedající vážení přítomní, dámy a pánové, ačkoliv mým pracovištěm je Ústavní soud, tentokrát se nebudu věnovat přednostně ústavně právní problematice, a to z toho prostého důvodu, že institut nutné obrany není až na vzácné výjimky upravován ústavními předpisy. Snad jedinou výjimkou, které je ale naší problematice velmi vzdálena, je ustanovení čl. 23 Listiny základních práv a svobod. Tam se říká, že občané mají právo postavit se na odpor proti každému, kdo by odstraňoval demokratický právní řád... (Prosím zapnout mikrofon!) To je jakási analogie nutné obrany, ale protože jsme tady samozřejmě..., tak tento problém můžeme nechat stranou a budeme se soustředit zejména na trestněprávní formu. (Technicky – zapnutí mikrofonu.)

Dobře. Předdeslal jsem, že mé vystoupení nebude zaměřeno speciálně ústavně právně, konstitucionalisticky, ale bude zaměřeno jednak na problematiku, jak my ústavní soudci říkáme ošklivě, tzv. obecného práva podústavního, jehož ovšem já si velice cením, v oblasti trestního práva hmotného. Mé vystoupení bude obsahovat také určité kriminálně politické postřehy, náměty de lege ferenda, úvahy o tom, zda naše současná právní úprava je vyhovující či nikoliv. Tolik tedy k vymezení rozsahu mého vystoupení.

Úvodem bych chtěl říci, že institut nutné obrany je odvozen historicky z obecnějšího institutu obrany jako takové. A obrana jako taková je jedna ze základních lidských funkcí, která od samého začátku brání biologický druh homo sapiens od různých nebezpečí vnějšího světa. Je to existenciální lidské počinání bránit se proti okolí, které je velmi nebezpečné, které je ohrožující, které ohrožuje život jednotlivce a potom i lidské komunity. Čili jde o prastarý sebezáchovný instinkt, kterým lidstvo od počátku své existence se orientuje v tomto světě. Zpočátku tento instinkt bránit se neměl samozřejmě žádnou právní povahu, existoval tu dávno před vznikem státu a práva. Tam tkví ale určité kořeny i pozdějšího vývoje, především to, že od samého počátku je to chápáno jako velmi fundamentální, bazální lidské chování, které má přímo biologický existenční smysl.

Lidstvo si vypracovalo na to nebezpečné prostředí, na útoky, jímž bylo od začátku vystaveno, různé strategie, jak se zachovat vůči útoku. A hned od počátku si vypracovalo tři základní způsoby, jak reagovat na útok zvnějšku. Jedna reakce je taková, že se na útok rezignuje.

Napadený člověk se útoku buď pasivně podrobí, přizpůsobí se útočníkovi. To je jedna ze základních strategií. Druhá je, že před útokem, před nebezpečím člověk uteče a ohrožení se zbaví. A třetí základní strategie, a ta se vztahuje k našemu dnešnímu tématu, je, že napadený člověk se útoku postaví a odpoví obranou, vlastně protiútokem. To jsou tři základní, přímo biologické reakce člověka na ohrožení vnějšího prostředí. Všechny tyto reakce jsou přirozené, jsou svou povahou rovnocenné, všemi třemi lze dosáhnout toho, aby se člověk vyhnul útoku, aby zachoval svou existenci.

V pozdějších etapách lidského vývoje se tyto tři základní způsoby dále zjemňovaly, kultivovaly a člověk dnes má k dispozici celou škálu možných reakcí na nebezpečí a také na útoky. Budu jmenovat takové možné způsoby, jako je třeba reakce uzavření smíru mezi útočníkem a mezi napadeným. To je velmi kultivovaná forma reagování na nebezpečí, ale osvědčuje se, je velmi praktikována. Je základem třeba náboženských ideologií apod. Čili dojít k usmíření. Konflikt zlikvidovat tím, že se vrátí do normálního stavu, jaký byl před tím útokem. Jiným takovým kultivovaným způsobem je třeba tzv. přesunování viny, že tedy namísto toho, abychom se bránili proti útočníkovi, začne napadený atakovat třetí osobu nezávislou. To je velmi nebezpečná forma vyrovnávání se, která postihuje potom vnější prostředí, nevinné třetí účastníky. Jiným takovým možným prostředkem je třeba kompenzace, poskytování si nějakých plus a minus ve vztahu útočník-napadený, vykupování se útočníka třeba finanční náhradou atd.

Čili v lidském vývoji je strategií vícero a není tu tedy taková situace, že by nutná obrana byla jakousi monopolní reakcí, že by byla jedinečně myslitelnou, naopak je jich celá škála a v některých situacích je pro lidstvo výhodné zůstat u obranné strategie, například u nutné obrany, ale jsou situace, kdy naopak prospěšnější jak pro napadeného, tak i pro lidstvo je zvolit spíše ty jiné způsoby lidské reakce.

Čili toto všechno si vypracoval člověk už před dávnými tisíciletími, tyto způsoby chování. Se vznikem státu a se vznikem práva potom byly některé z těchto forem odívány do formálního hávu, hábitu právních norem, nabyly tedy právních institutů, kde byla stanovena určitá pravidla, jak bude s těmito různými reakcemi nakládáno. Čili vyvinul se potom institut nutné obrany. A i ten je znám už od samých počátků, pokud vůbec máme o tom prameny, existence státních útvarů a právních řádů. Je dokladován v římském právu – Aristoteles, Cicero, je zachycen třeba v Digestech justiniánských, velké sbírce, kodifikaci ze 6. století, kde už je přímo upraven tento institut a jsou tam stanoveny určité rámcové zásady, jak je možné si počínat tak, aby to bylo v souladu s právními předpisy. Čili například v těch Digestech najdeme výslovné ustanovení v podobě pravidla odvracet násilí násilím je dovoleno a toto právo poskytuje sama příroda, se říká. Nebo se v Digestech říká: Každé právo prohlašuje, že násilí lze zahánět násilím.

Vidíme tedy, že tento institut byl právním řádem přejat jako obsah právních předpisů. Byla

tedy vytvořena akceptace nutné obrany jako právního předpisu, legálního institutu. Zpočátku ovšem šlo o jenom víceméně velmi deklaratorní přijetí tohoto postupu, nebyla zpočátku vytvořena žádná zpřesňující pravidla, která by dávala nějaké podobnější náměty, jak si počínat v mezích nutné obrany. Dá se říci, že v počátcích směřovala právní úprava k široké extenzi, byly vykládány podmínky nutné obrany velmi široce a pro napadeného byl ponecháván velký hrací prostor pro uplatnění nutné obrany.

Daleko přesnější potom úprava začala být prosazována v době osvícenství někdy v 16.-17. století. O to se zasadila řada významných velikánů filozofie a také právní nauky. Za takového klasika, který upravil velmi zásadní fundamenty nutné obrany, je pokládán především Imanuel Kant. Kant tehdy v souladu se svou filozofickou koncepcí nutnou obranu prohlásil za institut čistého rozumu, je to tedy odvozeno z jeho koncepce čistého rozumu. Definoval ji jako právo na obnovení původního přirozeného stavu, který existoval před útokem. Kant říká: každý člověk má přirozené právo hájit svou individuální sféru. Toto právo může člověk společenskou smlouvou svěřit státu, avšak zůstává mu nadále zachováno a může se jej kdykoliv chopit nazpátek. Nutná obrana podle Kanta slouží toliko individuálním zájmům napadené osoby. To kantovské pojetí potom bylo i právními teoretiky trestněprávními rozpracovááno – třeba Fichte byl takovým pokračovatelem kantovské koncepce a další právníci.

Odchylné pojetí na rozdíl od Kanta přinesl potom další vynikající německý filozof Georg Wilhelm Friedrich Hegel. Hegel prosadil nebo zastával koncepci, že právo nutné obrany má nadindividuální povahu. Jedinec prý získává toto právo propůjčením od státu. Útok v Hegelově pojetí je bezprávním, útočník projevil útokem odpor proti obecné vůli. Tento postup útočníka, bezprávním jím vyvolané, prý podle Hegela odporuje rozumu, a jak říká, je proto nicotné, toto chování útočníka. Tuto nicotnost je třeba potom manifestovat a zrušit a má se osvědčit znovu neporušitelnost práva a znovuobnovení práva. Kompetenci k tomuto znovuobnovení předchozího mírového stavu podle Hegela má jednak stát, a jednak také jednotlivec, a to právě v podobě nutné obrany. Fichte prosazoval myšlenku, že monopol trestání má pouze stát. Donucovací moc podle Hegela přísluší pouze státu a tento stát může delegovat tuto svou kompetenci za určitých předpokladů také na jednotlivce, na občana, avšak měl by tak podle Hegela činit pouze tehdy, pokud stát nemůže zasáhnout sám, pokud není sám způsobilý to bezprávním odstranit. Čili podle Hegela je nutná obrana odvozena od státu a zároveň neslouží jenom k sebeobraně napadeného jednotlivce, ale má širší poslání, společenské, a dokonce slouží obránce, projevuje-li nutnou obranu, také k prosazení státních zájmů a k obnovení spravedlnosti. Opět Hegelovu koncepci začali potom rozpracovávat další teoretici, další vynikající právníci, zejména německá právní nauka se touto koncepcí velice fascinovala a po dlouhá desetiletí ji rozpracovávala.

Já už nebudu pokračovat v těchto obecných koncepcích, pouze chci shrnout asi toto.

Základní přístup k nutné obraně lze shrnout do dvou základních směrů. Jedním z těchto směrů je to kantovské liberální pojetí, které odvozuje nutnou obranu toliko z lidské přirozenosti. Nutnou obranou podle Kanta prosazuje napadený své individuální zájmy a v této sebeobraně nemá být pokud možno nijak omezován. Také vyslovil jako jeden z prvních, že při nutné obraně se neuplatňuje princip proporcionality mezi zájmy obránce a útočníka. Jednání obránce tedy není vázáno co do proporcí na předchozí útok. To tedy je jedno pojetí čistě liberální. Druhým pojetím je potom to pojetí hegelíánské, kterým je prosazováno, že nutná obrana a její právo je odvozována od státu. Stát má monopol trestní moci, ale může za určitých podmínek tuto moc přenést na napadeného jednotlivce. Je však přitom povinován stanovit určitá pravidla pro toho, kdo se potom bude bránit. Stát je podle Hegela oprávněn stanovit právní podrobnosti pro provádění nutné obrany. Podle této koncepce tedy jednotlivec bránící se nevystupuje v zájmu osobní msty, nýbrž prosazuje státní společenský zájem na obnovení spravedlnosti. Nutná obrana tedy není jen sebeobrana, ale je to také ochrana práva.

Každý z těchto dvou konceptů – kantovské, hegelíánské pojetí – má svá pozitiva a má také svá negativa. Jsou-li dovedena do extrémů tato dvě pojetí, projevují se určité sociálně negativní důsledky. Při důsledném sledování kantovské liberální koncepce dochází poměrně často k excesům při praktikování nutné obrany, dochází k příliš hrubým zásahům, k poškozování a usmrcování útočníků, a to i v situacích, kdy intenzita útoku zdaleka nedosahuje nějaké nebezpečnosti a nemělo by na ni být reagováno tak v podstatě brutálním způsobem. Tato koncepce vede k něčemu, čemu se říká eskalace násilí. Vede k řetězení, k navazování jedné reakce na druhou, na útok je reagováno okamžitým protiútokem a na protiútok je reagováno dalším protiútokem. Dochází tedy spíše k vyhrocování konfliktů ve společnosti a ve stavu, který se může vymknout určité kontrole. Dochází k něčemu, čemu se říká nikdy nekončící boj všech proti všem. To je nebezpečí kantovského pojetí.

Ovšem i pojetí hegelovské má svá negativa, protikladné krajnosti. Tím, že jsou zdůrazňovány sociální a etatické zájmy a nutná obrana, dochází de facto k restriktivnímu zužování podmínek nutné obrany. Pravidla, která jsou zaváděna, jsou příliš svazující a je potom jim vyčítáno, že berou přílišný ohled na útočníka a příliš posilují jeho pozice, zatímco napadený je vystavován mnoha rizikům a je přitom potlačován preventivní účinek potenciální obrany.

Čili můžeme to s tím, že žádné z těchto pojetí není ideální, je potřeba je určitým způsobem sladit a dá se říct, že další vývoj právní a i takový vývoj, ke kterému dospěla česká koncepce nutné obrany, se snaží sladovat, skloubit tato dvě pojetí. A mluví se potom i v naší právní úpravě o tzv. dualistické koncepci nutné obrany. Ta se snaží převzít pozitivní elementy obou dvou a pokud možno vyloučit extrémní podoby. V teorii se pak mluví o tom, že účel, funkce nutné obrany je tedy dvojí: jednak je to ochrana individuálního zájmu napadené oběti a druhým účelem nutné obrany je také idea prosazování nebo osvědčování právního řádu. V dnešním pojetí ovšem se zdůrazňuje, že na

prvém místě z těch dvou stran nutné obrany je ten první, že ten je důležitější. Prioritní funkcí nutné obrany tedy zůstává ochrana individuálního zájmu napadené osoby. Obránce je nositelem napadeného právního statku, jeho zájem bránit se je nejsilnější a právo má poskytnout výhody, určité priority především, tomuto obránci. Právo nesmí zajít tak daleko, že by upřelo právo obránce postavit se proti útočnickovi, nelze stanovit nebo požadovat po útočnickovi, aby vyčkával na splnění nějakých předběžných podmínek obrany a aby se vystavoval přílišnému riziku. Stát tedy nemá vyprázdnit nebo popřít výsostné právo jednotlivce na sebeobranu.

Zdůrazňuje se tedy především individualistický účel nutné obrany. Z toho ovšem někteří a některé právní úpravy potom docházejí k závěru, že tímto právem má být napaden pouze ten, jehož právo je přímo individuálně dotčeno, jenom ten napadený. Čili nutná obrana prý legitimizuje toliko k ochraně vlastních zájmů. Toto pojetí se zdá, že je ale překonáno již v teorii. Je uznáváno, že nutná obrana nesouží pouze napadenému občanovi, ale že také slouží k ochraně zájmů třetích osob, nebo dokonce zájmů kolektivních. To se projevuje v právním institutu, kterému se říká pomoc k nutné obraně. Uznává se tedy, že třetí osoba může vstoupit do toho složitého vztahu nutné obrany a poskytovat ochranu i zájmům jiných osob než jenom zájmům svým.

Zároveň ale je třeba při této dualistické koncepci zdůraznit, že právo nutné obrany je zapotřebí určitým způsobem přesně regulovat. Státu nelze upřít právo, aby za určitých spíše výjimečných podmínek nutnou obranu nepřipustil a především aby stanovil určité limitující meze pro nutnou obranu. Zdůrazňuje se, že ačkoliv prioritní zájem je ochrana napadeného, ochrana obránce, přece jenom i útočnickovi zůstávají zachována jistá práva. Útočník tím, že se dopustil útoku, se nezbavil určité právní ochrany, i jemu je zapotřebí přiznat určitá práva a je požadováno po právním řádu, aby tato práva také určitým způsobem definoval. Tato práva útočníka jsou i v dualistické koncepci pokládána za slabší práva než práva obránce, ale nicméně ani ta práva útočnickova nejsou nulitní. Čili i pro nutnou obranu platí jistá omezující pravidla, a to zejména co do intenzity připuštěné obrany. Uznává se také, že za určitých podmínek je možné nutnou obranu úplně vyloučit. Jsou to velmi specifické situace, ale existují takové, například je to dáno specifiky útočnickova statusu. Týká se to například útočníků dětského věku, u nichž se uznává v teorii, že je možné zakázat uplatnit nutnou obranu vůči těmto specifickým subjektům. U těchto omezujících pravidel se ale deklaruje důležitá věc, že totiž omezující pravidla musí být – pokud jsou, a říká se, že ano, že mají být stanovena – stanovena velice přesně, ostře, jasně, srozumitelně. Musí být respektováno to, že napadený se útokem dostává do velmi svízelné psychické situace označované jako tíživá psychická situace, nachází se ve zvláštních emočních stavech, jako je strach, úlek, překvapení apod., a tato zvláštní psychická situace, jíž je napadený vystaven, mu objektivně ztěžuje možnost racionálně hodnotit veškeré podmínky nutné obrany. Je proto nutno tolerovat, že úsudek obránce o podmínkách nutné obrany může být někdy chybný a že obránci nelze přičítat

odpovědnost za tento chybný úsudek například o mezích nutné obrany. Na zákonodárce je proto vyslovován požadavek, aby pokud definuje nutnou obranu, aby tak činil co možná nejpřesněji, aby připustil nutnou obranu spíše v širším měřítku, v širším rozsahu než v užším a aby k omezení nutné obrany přistupoval výjimečně za takových situací, které jsou definovatelné, které jsou evidentní a snadno zhodnotitelné.

A nyní už k některým pozitivně právním aspektům toho, co bývá v souvislosti s nutnou obranou zapotřebí upravovat. Jsou to především tzv. meze nutné obrany. Už jsme si řekli, nutná obrana není bezbřehá, je pokládáno za možné a užitečné stanovit určité hranice a to je věc, kterou je zapotřebí velmi pečlivě legislativně upravit. U nás to trestní zákon činí v ustanovení § 29 odst. 2, kde upravuje problematiku tzv. excessu z mezí nutné obrany, a říká tedy, co již nutnou obranou není. Připomenu ten text: Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

Bylo tu již řečeno kolegou doktorem Zimmelem, že v legislativním vývoji docházelo k určitému posunu, k určité změně formulací tohoto ustanovení a dá se říct, že to byl vývoj k určité extenzi, k určitému rozšiřování možností a hranic nutné obrany a naopak k zužování těch podmínek. A nyní platná úprava tedy, která byla v podstatě zavedena jednou novelou trestního zákona v roce 1993, došla k definici, že nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

(Konec strany A kazety č. 1.)

(Strana B kazety č. 1.)

...Jaké reformní podněty se dají vůči této úpravě uplatnit? Ta úprava je poměrně stručná, je velmi skoupá na přesné definování a takovýto způsob úpravy je vždycky riskantní v tom, že poskytuje příliš široký prostor pro extenzivní výklad, který už bude narušovat příkaz jasnosti právní normy a přesných pravidel. Bývá někdy zdůrazňováno nebo uvažováno o tom, zda by nebylo de lege ferenda možno určitým způsobem upravit vymezení, výpočet objektů, které lze vůbec právní úpravou chránit. Známe totiž zahraniční úpravy, jako příklad uvedu třeba Rakousko, které institut nutné obrany připouští pouze pro určité kvalifikované objekty, na jejichž ochranu je možno institut nutné obrany uplatnit, a některé nepřipouští. Konkrétně třeba v Rakousku v § 3 rakouského trestního zákoníku se říká, že nutnou obranou lze chránit pouze život člověka, zdraví, osobní nedotknutelnost, svobodu a majetek. To zdaleka nejsou všechny objekty, které jsou chráněny trestním zákonem. Například takový objekt, jako je třeba čest člověka podle rakouské úpravy nelze institutem právní obrany vůbec chránit.

V Německu sice takhle taxativní výčet objektů nemají, ale zejména naukou a judikaturou se

dospělo také k určitému omezení chráněných objektů, na něž je možné nutnou obranu použít, a vyloučily se například veřejné zájmy. Veřejné zájmy podle německého právního stavu nelze institutem nutné obrany chránit. Jako příklad se třeba uvádí, pokud občan vidí, že opilý osoba nastupuje do auta a chystá se rozjet auto, sedá za volant, tak v takovéto situaci svědek a třetí osoba není oprávněna zasáhnout institutem nutné obrany, protože ohroženým zájmem je veřejný zájem, bezpečnost dopravy, bezpečnost silničního provozu, a to je objekt, který nespadá pod režim nutné obrany podle německého práva. V Německu by to bylo řešitelné pouze krajní nouzí, institutem krajní nouze, ten by šel použít, ale jak všichni víme, podmínky pro krajní nouzi jsou užší než pro nutnou obranu. Obránce má poměrně menší možnost, jak zasáhnout proti takovému narušiteli veřejnému zájmu.

Čili bývá někdy doporučováno, zda i u nás neprovést nějakou selekci, nějaký třeba taxativní výčet ve smyslu určitého zúžení chráněných zájmů, protože u nás je chráněn jakýkoliv právní statek, jakýkoliv objekt právních vztahů nutnou obranou. Já sám se domnívám, že není zapotřebí k nějaké změně v tomto směru přistupovat. Naopak, a je to uznáváno třeba i v západní literatuře, je naše úprava taková výhodnější v tom, že angažuje občany k tomu, aby se zasazovali o ochranu i třeba kolektivních, společenských zájmů, které mají nepochybně také veliký význam pro život společnosti, že to posiluje určitou společenskou solidaritu a soudržnost společnosti, kohezi, a proto si myslím, že naše úprava v tomto aspektu je vyhovující. Připouští nutnou obranu i k ochraně kolektivních společenských zájmů.

Jenom teoreticky bývá někdy uvažováno o tom, zda i nutnou obranu nepodrobit principu subsidiarity, tak jako je podrobena krajní nouze. To znamená, krajní nouze, jak všichni víme, je možné použít až tehdy, nejsou-li k dispozici jiné prostředky, jak útok odvrátit, nebo se mu vůbec vyhnout. Tady ale naprostá většina teoretiků dochází k závěru, že nikoliv, že podmínky nutné obrany jsou natolik specifické a natolik silné, že není zapotřebí podrobovat tento institut režimu nutné obrany a zejména režimu proporcionality nutné obrany. Čili v tomto směru asi žádná změna také není na místě.

Nejsložitější je, zda ponechat nadále vymezení přiměřenosti nutné obrany v té podobě, jak je to dneska v § 29 odst. 2, to znamená, že jako referenční kritérium pro přiměřenost nutné obrany je tu explicitě jmenován způsob útoku. Tento definiční znak, který byl nově zaveden až poměrně před nedávnou dobou, je přece jenom trochu vágní, obtížně se interpretuje, co to je způsob útoku a jaké všechny další elementy do toho patří. Bývá zpochybňováno, zda tento definiční znak je vhodný a není zapotřebí ho nějak doplnit nějakou další specifikací. Některé zahraniční úpravy tak činí. Třeba německá úprava, kterou my jsme hodně ovlivňováni, dodává jako další referenční kritérium pro přiměřenost tzv. potřebnost nutné obrany – *erfordelich* musí být nutná obrana. Bývá to vykládáno tak, že obránce je povinen zvolit takový prostředek, který nepřekročí nezbytnou míru k dosažení

účelu obrany, tj. takový, který je ještě schopen ihned a definitivně ukončit útok. Přes tuto hranici už by neměl jít. Toto pojetí je i třeba v německé literatuře samozřejmě respektováno, ale je mu rovněž vytýkána určitá vágnost, slovo potřebnost je obtížně interpretovatelné a myslím si, že ani u nás by dodávání ještě nějakých dalších adjektiv pro ty meze nepřineslo žádný užitek.

Jaký další legislativní podnět je pokládán, nebo otázka? Někdy je zdůrazňováno, že by měly být stanovena určitá další pravidla pro takový způsob obrany, při kterém má dojít nebo je ohrožen život člověka. Čili je otázka, zda vyčlenit jako specifický případ nutné obrany právě situaci, kdy je ohrožen život účastníka, a zda proto nestanovit nějaký specifický právní režim. V literatuře bylo dlouze argumentováno zejména poté, byla přijata Evropská úmluva o lidských právech, která v čl. 2 zdůrazňuje mimořádnou závažnost lidského života, nutnost jeho mimořádné ochrany, která mu může být poskytována, a hlavně to, že evropská úmluva stanoví jediný způsob, kdy lze někoho zbavit života, a tím jediným způsobem je usmrcení člověka při obraně osoby proti nezákonnému násilí. Mluví se tam vysloveně o odvracení násilí, zatímco víme, že v režimu nutné obrany jsou chráněny i jiné útoky než jenom ty násilné. Jsou třeba i majetkové delikty ochranitelné nebo proti nimž lze zakročit nutnou obranou. Jsou vyslovovány názory, že je to právě v rozporu s evropskou úmluvou a že tady zákonodárství není souladné s těmi vyššími právními předpisy nebo mezinárodními úpravami. Proti tomu bývá vznášena námitka, že tomu tak není, že úmluva je adresována státům, že zavazuje státní orgány, mocenské orgány, že se nevztahuje na jednání individuí, občanů jako takových a že tato argumentace není případná. Přesto ale je navrhováno, že by si zasloužil tento způsob podrobnější úpravy, a to zejména v situaci, kdy obránce používá vědomě smrtící zbraň. Takovou typickou smrtí zbraní jsou střelné zbraně a bývá tedy doporučováno, že pro tyto situace by měla být stanovena určitá podrobnější pravidla, asi analogická, jako jsou třeba pro použití střelné zbraně ozbrojenými složkami nebo policií, kde jsou stanoveny pro zasahující orgány další podmínky – slovní varování, výstražný výstřel, míření na partie lidského těla, kde nedochází k usmrcení atd., a teprve tehdy, když toto všechno selže, by bylo přípustěno určité usmrcení. Tento požadavek, tento podnět podle mého názoru stojí za zvážení. Dochází přece jenom ne k častým, ale k občasným tragickým událostem při použití nutné obrany, kdy je zjevně překročena určitá disproporce, dimenze mezi těmi zájmy, a stojí za úvahu, zda toto tedy neupravit. Už budu končit.

Další takový reformní námět je, zda neupravit speciálně nutnou obranu v tzv. astenickém afektu. To je situace, kdy by se připustilo překročení těch jinak pravidelných mezí nutné obrany v situacích, kdy obránce se nachází v určitých mimořádných psychických stavech, které se různě slovně vyjadřují, jako je například úlek, zděšení, zmatek, strach, celá řada podobných termínů je používána. Tuto úpravu některé zahraniční úpravy volí a připouštějí daleko extenzivnější výklad této situace. To to případ třeba zase rakouského nebo i švýcarského trestního zákoníku, které mají

speciální ustanovení pro tyto situace a vlastně zaručují beztrestnost obránce, i když překročil meze nutné obrany. U nás se o tom také uvažovalo. V roce 2006 byl předložen jeden návrh, jedna osnova, která doporučovala rozšířit ustanovení § 29 o třetí odstavec. Počítala s tímto zakotvením astenického afektu, ale tehdy to nebylo akceptováno, neprošla tato úprava. Já se domnívám, že zavedení tohoto institutu není příliš přínosné. Zkušenosti, kde tomu tak, kde to mají, ukazuje, že je to institut velice snadno zneužitelný. Zneužitelný k tomu, že tento stav je jaksi deklarován, prezentován obráncem i v situaci, kdy tomu zdaleka tak nebylo, dochází prostě k hypertrofování, dochází k vytváření určitých smyšlených legend volených na obhajobu a je to věc, která se obtížně kontroluje a dokazuje. Dokázat, že se napadený v těchto afektivních stavech nacházel či nenacházel, je téměř nemožné. Psychologie, ani psychiatrie na to nemá žádné příliš přesné metody a právně toto kontrolovat je velmi problematické.

Dalším velmi specifickým námětem je zavést specifická ustanovení pro situaci násilného vniknutí útočníka do obydlí. Pro tuto úpravu jsou velcí zastánci, velcí propagátoři takové úpravy – právě v letošním roce už byl předložen i v písemné podobě určitý námět na rozšíření ustanovení § 29. V podstatě se tam psalo, že o nutnou obranu se jedná, je-li obrana vedena vůči osobě, která neoprávněně vnikla do cizího obydlí za použití násilí nebo pohružky bezprostředního násilí, nebo překoná-li překážku, jejímž účelem je zabránit vniknutí. V podstatě se tím sleduje odstranit meze nutné obrany pro tuto specifickou situaci vniknutí do obydlí. Zasaduje se o tuto novelizaci zejména Spolek na obranu nezávislé justice Šalamoun a Občanské sdružení Lex, což je sdružení pro ochranu práv majitelů zbraní. Domnívám se, že tento legislativní podnět není vhodné podporovat a nezavádět tuto specifickou ochranu. Domnívám se, že naprostou většinu situací, na kterou míří ti adresáti, lze vyřešit velmi dobře nynějšími ustanoveními, nynějším zněním odst. 2 paragrafu 29 a že specifická úprava by příliš sváděla k tomu, že by napadený za této situace se domníval, že pouhý fakt, kde se to stalo, to znamená v místě chráněném domovní svobodou, že by potlačoval jiná kritéria nutná pro zvažování té přiměřenosti. Opět v zahraničí s tím je dosti smutná zkušenost. Pokud například v USA toto pravidlo v podstatě je zejména judikaturou akceptováno, ta mimořádně silná ochrana domovní svobody, vede to k tomu, že se vyskytuje celá řada nahodilých tragických situací, například vniknutí dětí do cizího domu, téměř pravidelně se to stává u toho oblíbeného amerického svátku Halloween, kde maskary přestrojené za kovboje a za lupiče jdou ze žertu k sousedům a jsou přitom zastřeleny. Je to věc, která prostě příliš zjednodušuje, příliš bagatelizuje situaci a domnívám se, že není nutné specificky ji upravovat.

Co by ale na druhé straně mělo být zvažováno, a to pozitivně, je vytvořit určité zábrany proti tomu, aby ochránce, obránce neohrožoval svými obrannými opatřeními třetí nezúčastněné osoby. To je situace těch nešťastných samostřelů, nášlapných min, nabíjení elektrickým vysokým napětím určitých prostor apod. To je situace mimořádně nebezpečná a bohužel právě často jsou oběťmi

těchto opatření ne útočníci, ale třetí osoby, které se tam opět omylem ocitnou v těch prostorách – kominíci, listonoši apod., a nepřináší to podle mě nic dobrého. Čili v tomto aspektu bych pokládal to ustanovení o nutné obraně nějak upravit.

A poslední věc. Jako podnět bývá dáváno, aby byla stanovena tzv. sociálně etická omezení nutné obrany. Mají to například v německé nauce velmi podrobně rozpracováno. Jde o situace asi trojího druhu. Především něčemu, čemu se říká do očí bijící nepoměr mezi intenzitou útoku a obrany. Němci tomu říkají *krasses Missverhältnis*. Prostě situace zastřelení dítěte, které trhá hrušky v cizím sadu. Jde o případ takové konstelace, kdy skutečně je notoricky, extrémně, evidentně, flagrantně ta obrana nepřiměřená a kde by toto mělo být řečeno v podobě vysloveného zákazu vůbec uvažovat o použití tohoto institutu. U nás by se to opět dalo samozřejmě řešit přes odstavec druhý a dopadlo by to asi stejně, ale je-li to výslovně upraveno, má to určitý výchovný účinek takový, že se naznačuje, že některé situace nelze bránit institutem nutné obrany. Většinou je to demonstrováno na případech bagatelních majetkových deliktů, drobných krádeží, na které je reagováno útokem proti životu nebo zdraví. Tak to je jedna situace – do očí bijící nepoměr.

Druhá potom je situace, kdy útočníkem je dítě a také někdy osoba nepřičetná. Tady samozřejmě je ta věc sporná. Je namítáno, jak děti dneska jsou hrozná a jak se dopouštějí čím dál brutálnějšího jednání. Bylo by pravděpodobně nutné určitým způsobem třeba věkově, jinak vymezit věk takto chráněné osoby, ale přece jenom se domnívám, že za určitých situací třeba velmi nízkého věku společnost je povinována poskytnout tomuto druhu útočníka nějakou speciální ochranu, speciální režim tím, že by se neposkytla možnost nutné obrany proti jednání takovéto osoby. Odvracení takového útoku samozřejmě někdy je nutné, ale je možné ho provádět třeba v režimu krajní nouze, nikoliv nutné obrany, anebo lze doporučit prostě ty jiné kultivované způsoby, jak to vyřešit, jako je třeba subsidiarita, útěk před takovým útočníkem, než jeho zastřelení.

A třetí případ potom je vyprovokování útoku obráncem jenom proto, aby mohl reagovat nutnou obranou. Bývají to v podstatě provokativní jednání, takové to hecování – pojď, bojíš se mě? rozdáme si to spolu atd. Tyto situace by měly být explicitě vyloučeny z režimu nutné obrany, aby je nebylo možné zneužívat.

Takže úplně definitivně končím. Právní úprava tak, jak je u nás provedena, nevykazuje podle mého názoru žádné systémové hrubé vady, nedostatky, mezery, které by vyžadovaly překopání, předělání té právní úpravy. Správné je sledování dualistické koncepce, kde se zdůrazňuje jak individuální zájem, tak i zájem společenský. Má to určitý kriminálně preventivní význam, aby toto se posilovalo. Není žádoucí posilovat ty tendence do budoucna, které mění institut nutné obrany v jakýsi druh sankce, v jakýsi druh trestu. Je zapotřebí jasně deklarovat, že nutná obrana není trestem. Trest je skutečně institut, který přísluší státu, který má na to monopol, a my tím, že vytváříme institut nutné obrany, nevytváříme prostor pro to, aby existovala nějaká soukromá justice, aby ten

napadený vykonával spravedlnost. Nikoliv. Je to daleko utilitarističtější, užší institut pouze k obraně. Domnívám se tedy, že co by si vyžadovalo drobných úprav, by byly určité úpravy spočívající v usmrcování útočníka, za druhé obranná opatření, kterými jsou ohrožovány nezúčastněné osoby, a že by stálo za úvahu i zavedení některých sociálně etických omezení zejména v případě flagrantního nepoměru mezi útokem a obranou a event. útočníka dítěte nebo osoby nepřičetné.

Závěrem lze říci, že jakkoliv problematika nutné obrany je vnímána veřejností jako velmi aktuální a vyžadující nějaké změny, vychází tady to volání po nějaké nové radikálnější úpravě často z mylných předpokladů, z mylných úvah o tom, jak je naše kriminalita rok od roku brutálnější, jak naše děti vraždí čím dál častěji apod. Jsou to určitá klišé, určité publicistické novinové výkřiky, které dobře vypadají v bulvárních časopisech, ale které prostě neodpovídají realitě. Kriminologické výzkumy ukazují, že strach z kriminality je přehnaný, že neodpovídá skutečné realitě a že by neměl být využíván k tomu, aby přes institut nutné obrany byly prolamovány určité takové ty přirozené limity, meze nutné obrany, které je zapotřebí zachovat.

Čili domnívám se, že je velmi záslužné o těchto věcech mluvit, diskuse na toto téma je velmi žádoucí a i dnešní seminář jistě je velmi dobrým počinem v tomto směru, ale že by reformní kroky měly být spíše rozumné, střízlivé, nepřiliš dalekosáhlé. Děkuji za pozornost. (Potlesk.)

Senátor Miroslav Antl: Moc děkuji, vážený pane profesore, i za vaše názory na legislativní úpravu a na to, co bychom měli a neměli z hlediska zákonodárského procesu učinit. Dalším akademickým panem profesorem je pan profesor Jiří Jelínek. Já ho prosím o jeho vystoupení a jeho vhled na nutnou obranu v českém trestním zákoníku. Mikrofon a sál je váš, pane profesore.

Pan Jiří Jelínek: Děkuji pěkně. Vážený pane předsedající, vážení přítomní, organizátoři tohoto setkání mě požádali o několik slov k platné právní úpravě institutu nutné obrany v českém trestním zákoníku. Není sporu o tom, že nutná obrana je jedním z nejdůležitějších institutů obecné části trestního zákoníku, že se dotýká základů trestní odpovědnosti a že je to institut, který úzce souvisí s trestní politikou státu, tj. se zapojením veřejnosti do boje proti zločinu. Aplikace ustanovení o nutné obraně někdy v praxi nebývá jednoduchá, někdy se konkrétní případy liší a bývají pak předmětem odborných i mediálních diskusí.

Já bych uvedl nejprve takové tři obecné poznámky k institutu nutné obrany, určité tendence, které se podle mého názoru při výkladu a aplikaci nutné obrany objevují. První tendencí je to, o čem vlastně hovořil pan profesor Musil v závěru svého vystoupení, totiž že institut nutné obrany vlastně se stává předmětem různých mediálních spekulací a uchazeči o politické funkce zpravidla se do toho zapojují požadavky na ještě benevolentnější úpravu pro toho obránce. Objevují se hlasy, že

zločin bují, stát je neschopný s tím něco udělat a vždycky se najde nějaký návrh na rozšíření podmínek nutné obrany, nejlépe tak, aby každý mohl zastřelit toho, kdo se objeví na jeho pozemku, bez vyčerpávajícího zjišťování, zda to je útočník usilující o život nebo zdraví, anebo zda to je někdo, kdo vám nabízí pilulky pro zhubnutí. Nepochybně to je jeden z atributů nutné obrany.

Druhou takovou obecnou tendencí je podle mého názoru určitá tendence k rozšiřujícímu výkladu podmínek nutné obrany. Když si vzpomeneme, před rokem 1989 nutná obrana byla chápána spíše jako krajní prostředek pro ochranu života nebo zdraví. Samozřejmě nauka vždycky v monografiích, v učebnicích trpělivě opakovaně vysvětlovala, že nutná obrana slouží k ochraně všech zájmů chráněných trestním zákoníkem, to znamená i k ochraně zájmů majetkových a jiných, ale zdá se mi, že po roce 1989 se podmínky pro uplatnění nutné obrany rozšiřují, klade se větší důraz na ochranu zájmů majetkových, což souvisí samozřejmě i s tím fenoménem majetku, a zdá se mi v aplikační praxi, že některé případy, které před rokem 1989 by byly považovány za exces z nutné obrany, nyní spadají do toho výkladu podmínek nutné obrany. K tomu podle mého názoru přispívá i řekněme benevolentnější úprava držení střelných zbraní v ČR, ale je to taková druhá tendence, kterou bych viděl ve vztahu k tomuto institutu.

Třetím atributem tohoto institutu podle mého názoru je vliv judikatury. Ustanovení o nutné obraně je v trestním zákoníku vyjádřeno obecně, obecným právním jazykem, což si myslím, že je správné, protože já jsem příznivcem obecných právních formulací, a jenom odbočím, nemám rád ony kasuistiky, kterými je trestní zákoník zaplavován zpravidla z nešikovné aplikace závazných právních nástrojů evropského práva, čili nutná obrana je vyjádřena obecným právním jazykem a tento jazyk je potom upřesňován judikaturou. To si myslím, že je správné, ale atributem tohoto institutu je větší množství rozhodnutí, která dávají praxi instrukci pro posuzování obdobných příkladů. Nahlédneme-li jenom do řekněme nejčastějšího pramene soudních rozhodnutí, kterým je sbírka soudních rozhodnutí, tak ustanovení o nutné obraně jsem letmo napočítal přes 20 judikátů vysvětlujících jednotlivé podmínky nutné obrany, což ve vztahu k tomu, že jde o ustanovení, které má dvě věty, se mi zdá poměrně hodně a ve vztahu tedy i k jiným institutům obecné části trestního zákoníku.

Pokud jde o moje poznámky k platné právní úpravě, myslím si, že mohu souhlasit úplně téměř se vším, co zde bylo řečeno. Nutná obrana je upravena v ustanovení § 29 trestního zákoníku ve dvou odstavcích a jako druhá okolnost vylučující protiprávnost po krajní nouzi. Systematické zařazení nutné obrany v platném trestním zákoníku je správné. Pamětníci si vybaví, že v trestním zákoně z roku 1961 to pořadí bylo opačné: nejprve byla nutná obrana, pak krajní nouze. Nyní je to správně: krajní nouze, nutná obrana, protože nutná obrana je speciálním případem krajní nouze. Není zde jakékoliv nebezpečí, nýbrž útok. Útok je úmyslné protiprávní jednání člověka, škoda se nepůsobí komukoliv, nýbrž útočníkovi. Ten, kdo vyvolal tu situaci, tomu je možné způsobit i škodu

vyšší. Díkce ustanovení o nutné obraně je téměř totožná s díkcí z předchozí právní úpravy, z trestního zákoníku z roku 1961 ve znění po novele z roku 1993. Již tady bylo řečeno, že v roce 1993 zákonodárce změnil toto pravidlo o přiměřenosti nutné obrany a místo formulace, že nejde o nutnou obranu, jestliže byla zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti útoku, zvolil formulaci, že nejde o nutnou obranu, jestliže byla zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Tím myslím, že situaci nevyřešil dobře, protože když to vezmeme jenom z jazykového hlediska, tak povaha a nebezpečnost útoku je širší pojem nežli způsob útoku. Nicméně nauka i praxe tu formulaci „způsob útoku“ vykládají širěji správně a zařazují tam i ty okolnosti, které se týkají osoby útočnicka, osoby obránce, okolnosti, které doprovázejí spáchání toho trestného činu, čili vykládáme to nejenom tak, že jde o způsob útoku v tom konkrétním případě, ale že to zahrnuje celou škálu okolností, včetně okolností subjektivního charakteru, protože jak víme, obránce se musí rozhodnout v krátké době v situaci, kdy není čas na dlouhé rozhodování, v situaci, na kterou se nepřipravoval a se kterou se třeba nikdy nesešel.

Pokud bychom hovořili o některých návrzích de lege ferenda, domnívám se, že by mohla být upravena otázka přiměřenosti nutné obrany právě tak, že by se tam jenom vyjmenovaly příkladmo ta hlediska, která slouží k výkladu pojmu způsob útoku tak, jak to obsahuje například nám historicky nejbližší právní úprava slovenská, která v ustanovení § 25 odst. 2 slovenského trestního zákona říká, že nejde o nutnou obranu, jestliže byla síla zjevně nepřiměřená způsobu útoku, například okolnostem doprovázejícím trestný čin, okolnostem týkajícím se osoby útočnicka a okolnostem týkajícím se osoby obránce.

Pokud zde pan profesor Musil hovořil o tom návrhu doplnit ustanovení o nutné obraně zvýhodněním obránce jednajícím v afektu, zcela souhlasím. Byl bych rezervovaný k tomuto návrhu také, protože jednak je to nakročení k určité kasuistice – návrh, o kterém tady hovořil pan profesor Musil, předpokládá, že určité afekty by se vyjmenovaly přímo v trestním zákoníku, a kasuistika, jak víme, nikdy nebude pokrývat všechny případy, které se mohou vyskytnout. Navíc jsou určité afekty, jako je třeba nenávisť, která by asi obránce zvýhodňovat neměla. Tím ovšem neříkám, že by okolnosti týkající se subjektivního stavu obránce neměly promítnout do komplexního rozhodování v rámci posouzení, zda podmínky nutné obrany splněny byly, nebo nikoliv.

Takže závěrem shrnuji. Ustanovení o nutné obraně vyjádřeno obecným právním jazykem, což dává možnost sporné otázky vykládat doktrinálně a judikaturou. Sporných nebo zajímavých otázek k nutné obraně je dlouhá řada, jak o tom jistě bude řeč v diskusi. Otázka, zda útokem v rámci nutné obrany je útok vyprovokovaný také, kde je začátek nutné obrany, co je koncovou časovou hranicí pro obránce, jak posuzovat útoky dětí, nepřičetných, opilců, samotná instalace automatických obranných zařízení, to je samostatná problematika, bych řekl, která souvisí s nutnou obranou, otázka omylu v nutné obraně. Takže to je řada otázek, o kterých můžeme diskutovat, ale

myslím si, že pokud jde o legislativní právní úpravu, soustředil bych se, pokud by vůbec k ní mělo dojít, pouze na zpřesnění podmínek přiměřenosti nutné obrany, tak jak jsem o tom hovořil, případně na nějaké zvláštní ustanovení, které by se věnovalo automatickým obranným zařízením.

A na úplném závěru svého vystoupení ještě bych se dopustil poznámky v tom směru, že diskuse o nutné obraně je samozřejmě užitečná, potřebná, ale myslím si, že ještě zajímavější by byla diskuse o jiném institutu vylučujícím protiprávnost, tj. o krajní nouzi. Dámy a pánové, děkuji vám za pozornost. (Potlesk.)

Senátor Miroslav Antl: I já vám děkuji jménem nás všech, vážený pane profesore, za vaše stručné jasné vyjádření k institutu nutné obrany v českém trestním zákoníku i za náměty a vlastně i za námět uspořádat další seminář k dalšímu institutu, to znamená ke krajní nouzi. Budeme o tom vážně uvažovat, zvláště budeme-li senátory.

Takže máme třetí blok, a to je nutná obrana v meritorních rozhodnutích státních zástupců. Já jsem to pojal přesně tak, abychom dodržovali stadia trestního řízení, a prosím pana nejvyššího státního zástupce JUDr. Pavla Zemana o jeho vystoupení s tím, že jsem předpokládal, když vidím váš skvělý tandem s paní vrchní státní zástupkyní, že se podělíte o čas, který vám byl vymezen, resp. na kterém jsme se rázně dohodli. Máte slovo. Prosím.

Pan Pavel Zeman: Děkuji za slovo, pane předsedo. Děkuji za pozvání. Pokusím se v čase mně vymezeném tady něco málo říci k rozhodovací praxi jak státního zastupitelství, tak soudů v otázce nutné obrany. Je vždycky výhoda mluvit později, a to ještě navíc po tak skvělém řečníkovi, jako je pan profesor Musil, protože v mnoha věcech mohu odkázat a mohu vynechat tedy úvod, který jsem věnoval dualistické koncepci. K tomu bych možná jenom řekl tolik, že tam je vždycky zajímavé pozorovat u dualistické koncepce, jaký politický režim dává průchod tomu, co dává jako prioritu. To znamená, vždycky takové ty liberálnější demokratické systémy dávají průchod řekněme spíše individuálnímu právu napadeného – máme teď, a když se podíváme do minulosti, což se podíváme, tak je to spíše primát řekněme státu právě nad občanem.

Když to vezmu historicky, pokusím se o malý exkurz tady, tak trestní zákon z roku 1852, to je zajímavé čtení, říkal, že když se skutek stal z neodolatelného donucení nebo u výkonu spravedlivé nutné obrany, jedná se o nutnou obranu. Blíže se to definovalo tak: Však tu byla spravedlivá nutná obrana. Za to má se míti jen tehdy, když lze z povahy osob, času, místa, ze způsobu útoku nebo z jiných okolností důvodně souditi, že pachatel užil toliko obrany potřebné, aby odvrátil od sebe neb od jiných protiprávní útok na život, na svobodu nebo na jmění, nebo že toliko z poděšení – ne z potěšení, z poděšení – ze strachu nebo z leknutí vykročil z mezí takové obrany. To je zajímavé si uvědomit, že vlastně před více jak 150 lety nám definovali jakoby podmínky nutné

obranu v podstatě tak, jak dnes judikují soudy a v podstatě rozhodují státní zastupitelství.

Do úplně jiné strany jsme zašli v roce 1950 trestním zákonem, který hovořil o tom, že jednání jinak trestné, jímž někdo odvrací útok na lidově demokratickou republiku, její socialistickou výstavbu, zájmy pracujícího lidu nebo na jednotlivce není trestným činem, jestliže a) útok přímo hrozil nebo trval, b) obrana byla útoku přiměřená. To dávám jenom do kontrastu oproti trestnímu zákonu z roku 1852.

A potom už se dostávám pochopitelně k roku 1961, k tamější úpravě nutné obrany, kterou všichni znáte, a následně ke změně, která přišla od roku 1994, kterou máme v podstatě do současné doby a kterou já, předesílám, považuji za dostatečnou a vůbec bych ji nenavrhoval měnit. Já nevím, kolik lidí tady mezi vámi je zastánců nějaké změny, ale já mám pocit od začátku, že hovoříme k přesvědčeným, tedy takže spíše to bude takové možná příjemné popovídání o tom, jaké máme zkušenosti s nutnou obranou. Bude příjemné možná dát si skutečně dohromady jednak částečně rozhodování státního zastupitelství, ale zejména potom rozhodování soudů a potom potažmo Nejvyššího soudu. Já jsem si v tomto bodě dovolil kontaktovat pana doktora Púryho, se kterým jsme se dohodli, že já si vezmu tu část věnující se spíše použití střelné zbraně a pan doktor Púry potom bude hovořit právě o automatických obranných systémech.

Nyní tedy nutná obrana a praxe Nejvyššího státního zastupitelství, potažmo Nejvyššího soudu. Nejvyšší státní zastupitelství nebo obecně státní zastupitelství se s nutnou obranou setkává v podstatě ihned na začátku, přičemž nebudu hovořit o věcech, které neprojdou do trestního stíhání, kde dochází ihned k odložení věci. Tam, kde dojde k trestnímu stíhání, tak poté máme dvě možnosti: buďto věc jde před soud a potom máme tedy soudní rozhodnutí, anebo přirozeně dojde k zastavení trestního stíhání, kde důvodem pro zastavení je ustanovení § 172 odst. 1 písm. b) trestního řádu, tedy že skutek není trestným činem a není důvod postoupit věc. V takových případech Nejvyšší státní zastupitelství obligatorně přezkoumává tato rozhodnutí, to znamená do tří měsíců po právní moci rozhodnutí nejenom že to příslušné státní zastupitelství musí předložit rozhodnutí o zastavení trestního stíhání, ale Nejvyšší státní zastupitelství ho přezkoumává. Může ho i rušit. Dával jsem se na statistiku, přičemž podotýkám, že statistiku speciálně pro nutnou obranu nevedeme, nicméně podařilo se nějaké údaje vytáhnout, to znamená za poslední čtyři roky máme 12 přezkoumaných usnesení o zastavení trestního stíhání, to znamená, ve 12 případech státní zastupitelství, státní zástupce rozhodl o zastavení, neposlal věc k soudu, jednu věc potom ještě popíšu, ta byla velice zajímavá si myslím, přičemž žádné z těchto usnesení nebylo zrušeno. Když jsem se na ta usnesení díval, tak byla velice dobře vyargumentována v odůvodnění. To znamená, že se domnívám, že skutečně státní zástupci se této otázce velice precizně věnují.

Další praxe Nejvyššího státního zastupitelství. Přirozeně máme možnost podávat mimořádné opravné prostředky, dovolání a zejména se potom k dovoláním vyjadřovat. To je druhá věc. V

otázkách nutné obrany spíše se vyjadřujeme k dovolání obviněných, přičemž mohu říct, že argumentace poukazem na nutnou obranu tam, kde vlastně trestný čin spočíval v tom, že docházelo k nějakému vzájemnému fyzickému působení dvou či více osob, tak je poměrně častá. Asi nepřekvapí, že Nejvyšší státní zastupitelství zase poměrně často na tuto argumentaci nepřistupuje a navrhuje dovolání zamítnout. Musím říci, že pochopitelně si potom rozhodování Nejvyššího soudu velice vážíme a já navážu na nějaké judikáty.

Podobně Nejvyšší státní zastupitelství se vyjadřuje ke stížnostem pro porušení zákona, kde otázka nutné obrany může být také řešena.

Nebudu již opakovat citaci trestního zákoníku paragrafu 29, všichni známe. Přistoupím rovnou k judikátům a začnu rozhodnutím, které je ve Sbírce rozhodnutí pod číslem RT47/1995. Omlouvám se, Františku, jestli jsi to také chtěl zmiňovat, a toto rozhodnutí je podle mého názoru jedno ze dvou zásadních skutečně pro nutnou obranu, neboť...

(Konec strany B kazety č. 1.)

(Strana A kazety č. 2.)

...neznamená, že jde o obranu zcela zjevně nepřiměřenou. To nám jakoby načrtává další vývoj pro aplikační praxi a myslím si, že velice dobrou praxi, kdy nám říká vlastně: vždyť obránce nemusí používat jenom takovou obranu, jako používá útočník útok. Ono je to logické, poněvadž jestliže se bráním, tak obrana musí být vždy asi trochu intenzivnější, abych se ubránil.

Další rozhodnutí Nejvyššího soudu 1TZN 2597 říká, že v závislosti na konkrétních okolnostech případu není vyloučeno posoudit jako stav nutné obrany jednání osoby, která reaguje na fyzický útok neozbrojeného pachatele opakovaným použitím střelné zbraně, přičemž dojde k usmrcení útočníka. To znamená, jde ještě dále. Následek pro útočníka může být i fatální a závisí vždy na okolnostech případu a tam bych se vrátil, tam je velice podstatné, že jak policie, státní zastupitelství, tak soudy posuzují podle mého názoru velice pečlivě vždycky otázku nutné obrany tím, že posuzují okolnosti útoku a obrany v době, kdy k tomu došlo. Zpětně se na to dívají.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu 4TZ 284/2001 – jednání obviněného spočívající v tom, že při svém pronásledování poškozenými, kteří měli v rukou kulečnickové tágo, nůž s čepelí dlouhou 13 cm a vyhrožovali mu zásahem do tělesné integrity, ten pro výstrahu vystřelil do země, potom vystřelil do vzduchu, poté zasáhl teprve proti útočníkům. Opět, jedná se o nutnou obranu, a to přesto, že následek pro útočníka byl fatální. Co je důležité v tomto, obránce použil v podstatě přesně postup, který je presumován zákony pro použití zbraně pro ozbrojené síly.

Na to navážu usnesením státní zástupkyně z Krajského státního zastupitelství v Hradci Králové z roku 2011. To je zajímavý případ. Tam šlo o to, že v podstatě obránce jakožto příslušník

ostrahy nějaké soukromé firmy hlídal skládku. Na tu skládku přišli nějakí útočníci, v podstatě v čele s jedním, bych řekl, vůdcem. Skládku nebyla přepadena poprvé. Oni si tam odsud brali nějaké věci. On je vyzýval, aby odešli a aby opustili skládku, že on to hlídá, ať tam nic neberou. Útočník nebo útočníci mu říkali: počkej, počkej, nevyhazuj nás, my si dojdeme pro zbraně, pro samopaly a my ti ukážeme. Načež tedy obránce zvedl telefon nebo vysílačku a zavolal do firmy a říkal: Mám tady problém, mám tady bezpečnostní riziko, prosím vás, pošlete posily, mám strach, že se vrátí. Důležitý je ten aspekt, že skutečně došlo k opakovanému přepadení nebo vstupu na skládku. A útočníci se skutečně vrátili v čele tady s tím a u hlavního útočníka nutno říci, že to byl takový docela chlapík, asi 195 centimetrů a 158 kilo, takže možná to budilo hrůzu, a opět ten obránce nejdříve plynovou pistolí jim hrozil, potom tedy vytáhl normální klasickou pistolí ráže 7.65, vystřelil do vzduchu, do země, potom zasáhl toho hlavního útočníka, který se neustále k němu blížil i přesto, že on dělal tyto varovné výstřely. Zasáhl ho tak, že ten na následky zranění zemřel. Co je důležité – útočník tam nebyl sám, byli s ním přítomny další osoby, které v podstatě jednaly jakoby ve skupině, a podle znaleckého posudku z odvětví psychologie se obviněný nacházel ve stavu akutní reakce na závažný stres a situaci vnímal jako vysoce ohrožující jeho zdraví i život. To znamená, orgány činné v trestním řízení pochopitelně zkoumaly psychický stav obránce. To je přesně to, o čem hovořil pan profesor Musil. Asi nepřekvapí, že jsme shledali toto rozhodnutí jako velice dobře odůvodněné, to znamená, nerušili jsme, zůstalo v platnosti.

Další věc. Rozhodnutí Nejvyššího soudu 3TD 840/2006. Opět útočník házel kameny. Sice z větší vzdálenosti, ale kameny byly takové velikosti a házel tak intenzivně, že to vyvolalo důvodnou obavu o život, a opět tedy obránce se bránil tím, že použil střelnou zbraň, vystřelil, zasáhl útočníka, ten zemřel a bylo to posouzeno opět jako důvod nutné obrany.

Já si myslím, že těchto pár ilustrací skutečně stačí pro to, abychom ilustrovali, jak rozhodují orgány činné v trestním řízení, a řeknu rovnou soud a státní zastupitelství. Pro mě ta rozhodnutí Nejvyššího soudu zejména jsou velice cenná. Myslím si, že pro všechny kolegy, poněvadž nám naznačují skutečně meze, kam můžeme s nutnou obranou jít, a ono se to potom projevuje i dál v rozhodnutí státních zástupců o zastavení trestního stíhání.

Já si myslím, že meze nutné obrany jsou skutečně v současnosti dostatečně široké k tomu, aby jednotlivec mohl realizovat své právo na sebezáchovu, aby měl právo sebeobrany. To mu nikdo nebere. Dále si myslím, že aplikační praxe je velice, bych řekl, rozumná, racionální. A já skutečně bych byl pro to, aby se blíže dále do toho nějakým způsobem nesahalo. Myslím si, že za 20 let, co tuto úpravu nutné obrany máme, tak se nám aplikační praxe vyvinula dobrým směrem a já za to děkuji pochopitelně jak obecným soudům, tak Nejvyššímu soudu, že tímto způsobem k tomu přistupuje.

Mohl bych zmínit návrhy de lege ferenda, které zmiňovali jak pan profesor Musil, tak pan

profesor Jelínek. Jsou to možnosti, kudy se ubírat. Já se domnívám, ale opět poukážu na aplikační praxi, opět s ohledem na rozhodovací praxi já bych neměnil, prozatím skutečně ne. Myslím si, že to je velice dobře zaužívaný institut v našem právu a velice dobře používaný. Děkuji za pozornost. Myslím si, že jsem čas snad nepřekročil. (Potlesk.)

Senátor Miroslav Antl: Moc děkuji, vážený pane nejvyšší státní zástupce, a prosím paní doktorku Lenku Bradáčovou o její vystoupení.

Paní Lenka Bradáčová: Děkuji. Vážený pane předsedající, vážené dámy a pánové, já se pokusím být stručná, ale především ty poznatky, které tady chci sdělit, jsou poznatky praktického rázu. Já si myslím, že vedle aspektů hmotného práva je potřeba zmínit i některé procesní souvislosti, které se k posuzování případů trestních věcí, které dále policie či státní zastupitelství kvalifikují jako případy nutné obrany, tak je potřeba se podívat i z procesního hlediska, kdy ne vždy praxe přistupuje ke stejným trestním věcem, resp. ke stejnému skutkovému základu nebo obdobnému skutkovému základu obdobně.

Nutná obrana, to je jasné, je jedna z okolností vylučující protiprávnost. V teorii jsou známy dva přístupy: jeden je ten, který mluví o protiprávnosti jako o zvláštním znaku, který se váže ke skutkové podstatě. Vedle toho je, bych řekla, převažující teoretický názor, že sama protiprávnost se váže k základním znakům a je typovým znakem skutkové podstaty té, která je jednáním konkrétní osoby naplněna. Pokud mluvíme u nutné obrany jako o okolnosti vylučující protiprávnost, potom tedy máme před sebou čin, skutek, který pouze zdánlivě naplňuje znaky trestného činu, protože mu chybí právě ten jeden ze znaků, kterým je protiprávnost. A vyhodnotit v prvopočátku jednání tak, zda je trestným činem, či nikoliv právě z nedostatku tohoto znaku při zachování všech ostatních, je podle mého názoru velmi důležité. A podle přístupu jak policejního orgánu, tak státního zástupce při tom samotném prvotním hodnocení přichází na řadu potom další dva zcela odlišné procesní postupy. Já jsem zastáncem postupu, kdy státní zástupce a policie hodnotí skutkové okolnosti vždy velmi pečlivě a trestní stíhání zahajují pouze v případech, kdy jsou skutečně naplněny a splněny podmínky § 160 odst. 1 trestního řádu, tedy že policejní orgán a státní zástupce mohou učinit závěr, že konkrétní jednání konkrétní osoby, kterou jsou schopny identifikovat, naplňuje znaky trestného činu, a to ve všech souvislostech, včetně oné protiprávnosti, pokud samozřejmě přistoupíme na teorii, která je platná, a měli bychom, že tedy tím základním znakem, který se váže ke skutkové podstatě a je typovým znakem, je i ona protiprávnost.

Za této situace dochází samozřejmě k prvotním úkonům, k záznamu o zahájení úkonu trestního řízení či provedení neodkladných neopakovatelných úkonů, což je typičtější u těchto jednání, a hodnocení ze strany policejního orgánu, státního zástupce. Ono se zdá být pro laika

nerozhodné, zda dojde k zahájení trestního stíhání a následně zastavení trestního stíhání, anebo zda dojde k té samotné důležité fázi prověřování, kdy policejní orgán a státní zástupce vyhodnotí, zda jednání naplňuje znaky trestného činu, či zda se vztahují na to konkrétní jednání vlastnosti nutné obrany a k trestnímu stíhání, resp. k jeho zahájení nedojde. Je to podstatné z praxe z jednoho důvodu. Ve většině případů, a to je moje zkušenost, kdy před vámi stojí osoba, která reagovala na útok a jednala v nutné obraně, tak v prvopočátcích svých výpovědí se snaží reprodukovat děj tak, jak k němu došlo, velmi pravdivě, snaží se ho rekonstruovat a nepřikrášlovat ničím. Situace, kdy policejní orgán, státní zástupce zahájí trestní stíhání, tak jaksi dají tomu obránci najevo, že jim v uvozovkách tento příběh nestačí pro to, aby jeho jednání jako nutnou obranu kvalifikovali. V té chvíli dochází ke zcela jasnému posunu ve vnímání samotného skutkové děje obráncem a on začíná přizpůsobovat skutkové okolnosti, resp. svoje vnímání a popis jednání, ke kterému došlo, příběhu, který by se jakoby orgánům činným v trestním řízení zalíbil a byly by schopny přistoupit na kvalifikaci nutné obrany. Tady upozorňuji, že to je velmi důležitý moment, který následně může velmi ztížit prověřování nebo vyšetřování samotného činu, který následně pak kvalifikujeme buď jako trestný čin, nebo nutnou obranu, protože většinou při posunu výpovědi obránce dojde k tomu, že okolnosti, které přidává k vyličení samotného skutkového děje, neodpovídají následnému zajišťování stop, ale především znaleckým posudkům, vyšetřovacím pokusům, rekonstrukci na místě. A pak se jen velmi složitě dobíráme k závěru, který by byl bez pochybností o tom, že konkrétní jednání nenaplňovalo znaky trestného činu, ale vykazovalo právě znaky nutné obrany, to znamená, absentovala protiprávnost v jednání.

Důležité je říct, že pokud chybí protiprávnost, tak já důvod pro zahájení trestního stíhání nevidím. Znam ale jiné názory, které preferují právě zahájení trestního stíhání, následně dokazování za účasti obhájce, protože tady se střetávají zase ty dva pohledy na věc – v okamžiku, kdy máme před sebou pouze osobu, která podává vysvětlení, osobu podezřelou, tato osoba není zadržena, nevystupuje tu aktivně obhájce se všemi svými právy. Vedle toho pokud dojde k zahájení trestního stíhání, osoba obviněná má právo zvolit si obhájce, obhájce začne aktivně uplatňovat práva obhajoby v řízení, což zase vždy nemusí být úplně ku prospěchu věci právě s odkazem na to, co jsem akcentovala na počátku, že obhajoba začne přizpůsobovat příběh potřebě, kterou vyčte z různých rozhodnutí, začne přizpůsobovat ten příběh tak, aby zapadal do mezí nutné obrany.

Co je úkolem orgánů činných v trestním řízení v průběhu prověřování nebo vyšetřování? V podstatě vyvrátit, anebo potvrdit tvrzení ať už útočníka, nebo obránce - samozřejmě útočníka, pokud následek nebyl fatální, pokud útočník přežil útok, který vůči němu směřoval, resp. obranu, a ten příběh nějakým způsobem posoudit objektivně tak, aby odpovídal zjištěním v řízení provedeným. Já za jeden z nejpodstatnějších úkonů při tom, když se posuzují případy nutné obrany, považuji rekonstrukci, znalecké posudky a samozřejmě vyšetřovací pokusy. I rekonstrukce sama,

pokud je dobře připravena, pokud ji provádí policista, který má potřebné zkušenosti s prováděním takovýchto úkonů, tak může přinést do věci velké zvraty a potvrzení skutečností, které se zdály být v prvopočátku, kdy se dozvídáme první informace, buď nevěrohodné ze strany jedné či druhé osoby, anebo jsou to nakonec závěry, které jsou často překvapující. A kdo jste tato jednání, která následně byla definována jako nutné obrany, posuzoval ať už v pozici policisty, či státního zástupce, tak myslím, že mi dáte za pravdu. Já se to pokusím ukázat na několika případech praktických.

Ve všech kauzách, o nichž budu mluvit nebylo zahájeno trestní stíhání, důkazy se obstarávaly ve fázi prověřování a u první z věcí, která se odehrála v okrese Most, to vůbec nebylo jednoduché i pro policistu, který tuto kauzu zpracovával, protože i oproti klasickým názorům na to, kdy došlo na místě spáchání skutku k dvěma fatálním následkům, byla tam dvě úmrtí útočníků, oproti nim stáli čtyři obránci. Byla to ochranka tehdy diskoklubu. Na místě bylo cca 40 mladých lidí, kteří se účastnili diskotéky. Došlo tam k útoku, k obraně, k přestřelce. Na obou stranách byly zbraně, střelné zbraně, ale i jiné útočné zbraně a po útoku zůstali ležet na zemi dva usmrcení mladí lidé před diskoklubem v takto náročné lokalitě, i sociálně náročné lokalitě, a samozřejmě tlak směřoval na to, aby všichni čtyři obránci, kteří se následně vyhodnotili jako obránci, byli obviněni z trestného činu vraždy a vzati do vazby. Tehdy k tomu nedošlo, obviněny ty osoby nebyly, vůbec nedošlo k tomu omezovacího opatření samozřejmě v případě vazby a prováděla se tam rozsáhlá několikadenní rekonstrukce a vzešly z toho zajímavé závěry, které si myslím laická veřejnost, která přihlížela tomu útoku, protože tam skutečně bylo na místě velké množství lidí, si právě z toho laického pohledu neuměla vysvětlit a nebyl vysvětlitelný ten závěr, myslím si i pro rodinu, a nebude nikdy těch, kdož zůstali ležet tehdy před Neprakta klubem a kteří následně se ukázali jako právě ti útočníci. A to si také musíme uvědomit, že u těchto kauz je velmi náročné jak pro policistu, tak státního zástupce oprostít se od emocí, které jdou z obou stran: jak od útočníků, tak od obětí, od rodin, které mohou zůstat po obětech fatálních následků. A to je také velmi důležité tady říci, že se nesmí podlehnout tomu tlaku volání po spravedlnosti, tomu prvotnímu, protože na místě bezprostředně po spáchání skutku u těchto trestních věcí není zřejmé, kde vlastně spravedlnost je.

A u tohoto mosteckého případu se zdála být ta věc jednoduchá s tím, že jeden z mrtvých ležel cca 60 metrů od místa střetu, další ležel ještě dále – asi 80 až 90 metrů od místa střetu a všichni při tom bezprostředním ohledání tvrdili, že se muselo jednat o střelbu, která šla do davu, že se nemůže jednat o nutnou obranu, protože osoby usmrcené by se nenacházely v tak velké vzdálenosti od místa výstřelu. Po všech expertízách, které v této věci byly provedeny, se ukázalo, že střela vnikla do těla usmrcené osoby ve vzdálenosti cca 35-40 centimetrů a zasáhla tělo útočníka tak, že on byl ještě schopen se vzdálit z místa, kde došlo ke vstřelce do těla, dalších 90 metrů, což potvrdili jak znalci-balistikové, kteří prováděli samozřejmě expertízy ohledně povýstřelových zplodin, tak ale i poté znalci patologie, kteří potvrdili, že toto zranění bylo sice fatální, ale

organismus člověka byl schopen se chovat ještě po určitou dobu způsobem, který při prvotním ohledání se nám zdál naprosto nepřírozený.

Ta kauza byla, bych řekla, velmi náročná na posouzení, prošla stížnostním řízením ze strany poškozených, kteří se samozřejmě nesmířili s výrokem o tom, že z pohledu těch čtyř obránců tehdy toho diskoklubu se nejednalo o trestný čin, ale o naplnění znaku nutné obrany. Tato trestní věc prošla i několikrát výkonem dohledu při existenci podle poškozených dalších nových skutečností, ale přitom při několikrát se opakujícím hodnocení obstála u všech stupňů následně státního zastupitelství.

Další trestní věc, která vyvolala řadu emocí a opět v ní nebylo zahájeno trestní stíhání, bylo jednání, které se odehrálo před určitou dobou v obci Tanvald, kde došlo k tomu, že jedna osoba byla při skutku, který byl následně kvalifikován jako nutná obrana, usmrcena, druhá těžce zraněna, a jednalo se zase o situaci těžko po prvotním ohledání uvěřitelnou, kdy jak policejní orgán, tak státní zástupce hledali nějakou relevantní pohnutku, která by přiměla při velmi letném krátkém setkání tří lidí k tomu, že došlo k tak fatálnímu následku. Nakonec zase po provádění řady úkonů a rekonstrukcích a výsleších byl učiněn závěr, který si myslím, že odpovídal zcela oné situaci, že pro to, aby někdo zaútočil na druhého velmi důrazným způsobem, a tady se ze strany útočnicků jednalo o zásah rukojetí nože do hlavy toho budoucího obránce s tím, že utrpěl tržné zranění na hlavě, byl to útok zezadu, byl to útok neočekávaný, bylo to o Silvestru bezprostředně po půlnoci. Bránil se tak, že vystřelil po napadení a zasáhl osobu, která na něj zaútočila. A pohnutka, kterou chci zmínit jenom proto, abychom si uvědomili, že to prvotní hodnocení může být opravdu mylné, když hledáme vzhledem ke své zkušenosti nějaký pádný důvod pro takovéto jednání, tak tak pohnutka následovala poté, kdy během silvestrovské noci tři osoby šly jedním směrem, osoba druhá šla druhým směrem a potkaly se na zasněžené cestě, která byla vyšlapána cca 30 centimetrů. A ani jedna z těch osob nechtěla uhnout a šlápnout do závěje. Tak kolem sebe prošli, snažili se vyhnout a zavadili o sebe ramenem. A toto zavadění – drobné, o nic nešlo, ani tam nedošlo k pozdravu, nedošlo k žádnému verbálnímu útoku, k ničemu – toto zavadění, když se zase ty osoby rozešly, každá pokračovala ve svém směru, tak muž, který byl následně napaden, pronesl takovou dalo by se říci úplně neškodnou větu nebo slovo o tom: taky jste se mohli vyhnout, protože to byli mladíci. Toto v těch mladých, kteří se nevyhnuli, vyvolalo takový afekt, že se vrátili, napadli toho muže zezadu, začalo tam kopání, začaly tam velmi silné ataky na fyzickou integritu a ten muž, který byl pravidelně ozbrojen a měl zbraň v kapse, tak ji vyndal, dvakrát vystřelil. Jednoho útočnicka z blízkosti několika centimetrů usmrtil, druhého těžce zranil.

Kdybychom tam hledali nějaký zásadní konflikt, tak bychom ho nenašli. Přesto to byl skutečně důvod pro to, aby došlo k takovému následnému útoku a k fatálnímu následku. Říkám to proto, že skutečně tyto kauzy nebo tyto skutky je třeba vyhodnocovat velmi opatrně, velmi uvážlivě

a já osobně, opakuji to ještě jednou, jsem zastáncem toho, aby se trestní stíhání v takovýchto věcech zahajovalo skutečně pouze tehdy, pokud jsme o protiprávnosti přesvědčeni v době, kdy k takovému úkonu dochází, protože zahájení trestního stíhání je skutečně závažným zásahem a následné zastavení trestního stíhání samozřejmě eliminuje ty dopady, ale jak říkám, může znehodnotit spoustu informací, které v mezidobí orgány činné v trestním řízení získají k tomu, aby mohly řádně vyhodnocovat veškeré skutky.

Zmínila bych se ještě o jedné kauze, která byla evidentně vybočením z mezí nutné obrany. Byla to kauza, zjednodušeně řečeno, opakované krádeže, ochrana majetku, opakované krádeže do kostelů, zámků, to znamená historicky cenné předměty byly podrobeny těmto atakům. Dvě osoby se majetkové trestné činnosti věnovaly celou svojí profesní kariéru, bych řekla. Byli to recidivisté opakovaně odsuzovaní. A poté, kdy jeden z kostelů, odehrálo se to v okrese Litoměřice, byl napaden opakovaně, tak si osoba, která hlídala tento kostel, kastelán, pořídil střelnou zbraň. Po dalším útoku, kdy bylo zřejmé, že opět uvnitř kostela se útočník nachází, tak do kostela vešel, vyděsil útočníka, resp. pachatele majetkové trestné činnosti, a ten se snažil utéct z kostela tak, že se snažil vylézt oknem, které bylo ve výšce cca 1,7-1,8 m a utéct. A v té chvíli, když byl pachatel takto zavěšen na půl ještě v okně, napůl ven z okna, obránce, domnělý obránce v tomto případě, vystřelil, trefil pachatele trestné činnosti, tomu se i přesto podařilo utéct, následně byl nalezen a tady zcela jasně po znaleckém posudku z oboru zdravotnictví a rekonstrukci bylo zřejmé, že v tomto případě se jednalo o exces, kdy útok již nehrozil, netrval, a tedy došlo k tomu, že bylo posouzeno jednání toho kastelána jako trestný čin. Zajímavé na tom bylo, že jak policie, tak i státní zástupci tu situaci vnímali, bych řekla, velmi realisticky. Tehdy státní zástupce požádal prezidenta republiky, aby udělil tomuto odsouzenému milost. Milost udělena nebyla.

Ale proč to říkám? Říkám to z toho důvodu, že pokud bychom se měli ubírat některými úvahami nad tím, si osobně myslím, zda změnit současnou úpravu nutné obrany, tak pak se zamýšlejme nad tím, zda nezvolit zvláštní skutkovou podstatu, která by byla používána v situacích, kdy policejní orgán, státní zástupce, soudce nemohou konstatovat znaky nutné obrany, protože dochází k excesu intenzivnímu nebo extenzivnímu, a v tomto případě se po určitém zvážení – můžeme se bavit, zda u obou excesů, anebo zda by to měl být jenom exces extenzivní, to je samozřejmě ale na diskusi, nějaká existence zvláštní skutkové podstaty, která by samozřejmě zohledňovala veškeré skutečnosti jednání, právě skutečnosti onoho excesu, a zohledňovala by také trestní sazbou společenskou škodlivost, resp. typovou závažnost takového jednání. Nutné je říci to, co klade velké nároky ještě na orgány činné v trestním řízení při posuzování všech těchto skutků, které jsou následně jako nutná obrana kvalifikovány, je právě ta podmínka, kdy veškeré jednání se hodnotí z pohledu onoho subjektivního vnímání osoby, která odvrací bezprostřední útok, hrozící útok. A i tady to vyžaduje, bych řekla, nebo má to vysoké nároky na kvalifikaci a na zkušenosti jak

státního zástupce, tak především ale i policistů, kteří na tom místě pracují jako první, protože první kontakt jak s osobou obránce, tak s osobou útočnicka je naprosto nezastupitelný. To je všechno. Děkuji vám. (Potlesk.)

Senátor Miroslav Antl: Moc děkuji, vážená paní vrchní státní zástupkyně. Všimli jsme si určitě, že ve vystoupení všech čtyř řečníků se objevuje požadavek na zkoumání psychiky jako důležitého faktoru v rámci nutné obrany. Já bych navázal na to, co zde řekla Lenka Bradáčová. Já jsem byl na stovkách výjezdů tzv. vražedných, kde byla mrtvola, nebo aspoň pokus o ní, a několikrát jsem se setkal s tím, že od začátku tam byla verze nutné obrany, a zdůrazňuji to, že je třeba a doporučuji velmi naléhavě, aby jezdili státní zástupci na tyto výjezdy. Několikrát jsem se setkal s tím, že předtím tam byla policie a policisté řekli, že jestli přijede ten šílený fousatý prokurátor z Hradce, tak že je to málem na doživotí. A skutečně, když jsem si povídal s tím, kdo byl podezřelý z vraždy, a zjistil jsem, že on uvádí všechno, co chce říct a že to odpovídá prvotním ohledáním místa činu i těla mrtvého, tak že v momentě, kdy ho posloucháte a uklidníte ho a upozorníte ho na to, aby řekl jenom tak, jak to proběhlo, protože to bude konfrontováno s dalšími důkazy, tak že je to velmi důležité.

Souhlasím s tím, co tady bylo řečeno, že v momentě, kdy on se cítí být tak, že bude pachatelem vraždy a že nutná obrana bude pouze výrazná polehčující okolnost, tak v tu chvíli začne ten útok přehánět a pak to nemusí odpovídat nálezu na místě činu, ohledání těla mrtvého apod. to skutečně zdůrazňuji a v tuto chvíli bych řekl, abych nezdržoval svými stařeckými vzpomínkami, že zejména poznámka o tom, že lze takto rozhodnout bez procesního postupu podle § 160 odst. 1 trestního řádu, je velmi důležitá. Já osobně v momentě, kdy jsem byl tři dny na výjezdu a posoudil jsem jako nutnou obranu bez stíhání obránce, který jednu osobu zastřelil, druhou vážně postřelil, třetí utekla, tak v tu chvíli jsem měl problém s nadřizenými. Jsem proto hrd a pyšen, že rezort státního zastupitelství má takové šéfy, jako je Lenka Bradáčová a Pavel Zeman. Prosím, zatleskejme jim. (Potlesk.)

Jsme v části, která se jmenuje kasuistika z okresních státních zastupitelství, krajských státních zastupitelství, případně samozřejmě i zkušenosti policejních orgánů, resp. policistů ČR, chcete-li někdo velmi stručně vystoupit. A paní profesorka Císařová – já právě od začátku jsem nervózní, protože paní profesorka je mojí učitelkou, když jsem byl studentem ještě. Nikdo se nehlásí, paní profesorko, pojďte k nám. Ostatně vedle ní sedící pan profesor Novotný byl zase šéfem katedry, na níž jsem chvíli působil na Policejní akademii. Prostě spousta známých a můj respekt.

Paní profesorka Císařová: Děkuji, že jste mi poskytli, vážení, možnost promluvit. Fakt je

ovšem ten, že co jsem vlastně chtěla říct, řekla paní doktorka Bradáčová, a to je otázka privilegované skutkové podstaty. Paní doktorka uvedla tento příklad. Dále jsou tady věci například putativní obrany, které se také dříve posuzovaly všelijak, a pan profesor Musil ukázal na to, co někdy tedy znemožňuje použít institut nutné obrany, kdy není zcela jasné, jak to opravdu bylo s tím rozrušením, čili je to sice skutková okolnost, ale asi by to nemělo vést k tomu, že bychom si řekli: skutkově nejasné, tak nutná obrana. Domnívám se, že by bylo velice vhodné, abychom využili vzoru Spolkové republiky Německo, protože tou se tady stále zaklínáme, ale jaksi opomíjíme to, co oni mají, totiž privilegovanou skutkovou podstatu, která se týká jednak privilegovaného překročení mezi nutné obrany při zabití a překročení mezi nutné obrany při těžkém ublížení na zdraví. Tohle my nemáme a teď si představte, že je tu takový příklad, který tady uváděla paní doktorka Bradáčová, kdy já tedy nevím, jak to bylo potom posuzováno, jako vražda nebo těžké ublížení na zdraví se smrtelným následkem, ale v každém případě tady je nějaká chybějící věc, a to je tedy privilegovaná skutková podstata překročení mezi nutné obrany. A já vám řeknu upřímně, můžeme mít nějaký takový případ, skutečně putativní obrana, a teď ten člověk tam má: vražda v trestním rejstříku. Přejde tedy po všech peripetiích za poměrně krátkou dobu z výkonu trestu a teď hledá místo. A teď si představte, jinak řádný člověk, a teď tam vidíte vraždu, seděl pro vraždu, tak si každý zaměstnavatel řekne: copak jsem blázen, abych si takového člověka bral do práce? A když tam bude překročení mezi nutné obrany, asi se bude na toho člověka dívat jinak. Takže to si myslím, že by skutečně chtělo tuhle úpravu, protože jak správně říkal pan profesor Musil, nemůžeme takovéhle případy třeba duševního stavu, když si nejsme jisti, vždycky považovat za jednání v nutné obraně. A s tím já plně souhlasím.

To je první věc, kterou jsem původně chtěla říct na závěr toho, co teď chci říct, prosím vás, a to je otázka terminologická. Tady se správně řeklo, že velice mnoho pro veřejnost dělají sdělovací prostředky, jejich formulace atd. To je první věc. Za druhé, pomoc v nutné obraně. Co to je? To, jak o těch případech víme, tak je to vlastně nutná obrana, protože nutná obrana není ani sebeobrana, jak se píše ve sdělovacích prostředcích, ani tedy něco takového jaksi extra, co bychom měli považovat za to, že je tam možná pomoc k ní. Představte si, vidím, že někdo týrá dítě, a to tak, že je skutečně dítě v nebezpečí života, to se nebrání, tak se vrhnu na toho pachatele nebo nějakým způsobem používám to, co je nutná obrana. To přeci není pomoc. To je to, co je pod pojmem nutná obrana, necháme-li stranou, že pojem pomoc je používán jaksi jako forma účastenství, a tam pak už vůbec nemůžeme říkat pomoc v nutné obraně. Tak to je věc, která se mně velmi nelíbí.

Nechám stranou otázku, jak je to s pachateli, kteří nejsou trestně odpovědní, protože myslím, že se o tom už diskutovalo velmi mnoho a že se správně říká, že útok deseti nebo pěti dětí na dospělého člověka může být daleko nebezpečnější než útok jednoho dospělého na dospělého a že asi těžko bychom chtěli, aby někdo použil krajní nouzi proti šílenci, když nepozná, že to je šílenec.

Možná kdybychom měli překročení mezi nutné obrany, tak bychom si s tím vyšli, ale já se domnívám, že u útočníků bychom neměli rozeznávat, jestli je trestně odpovědný, nebo není.

A pak je poslední věc, na kterou chci upozornit, jak tedy sdělovací prostředky někdy používají terminologii, aniž jsou si vědomy toho, jaká je správná terminologie. Tak se říká, že tedy obrana byla přiměřená. Prosím. Pojem přiměřenost obrany je naprosto správný. A já teď řeknu to, na co vždycky upozorňuji posluchače na fakultách, kde učím trestní právo. Přiměřenost – tam vůbec o nic nejde, ale druhý stupeň je nepřiměřenost. Ale říkat, že nutná obrana byla nepřiměřená, to neodpovídá tomu, co se říká. Zcela zjevně nepřiměřená atd. vzhledem k tomu všemu. Čili nepřiměřená nutná obrana je pořád ještě nutná obrana. Pak máme zjevně nepřiměřenou reakci toho, kdo se brání. To pořád není ale trestně odpovědný člověk, to je pořád nutná obrana, protože nutná obrana je, jestliže je to zcela zjevně nepřiměřené. Proto bych prosila, abyste také, pokud hovoříte třeba se sdělovacími prostředky, je poučili, že nepřiměřenost nutné obrany ještě neznamená, že to není nutná obrana. Děkuji za pozornost. (Potlesk.)

Senátor Miroslav Antl: I já moc děkuji, vážená paní profesorko, za vaše věcné srozumitelné poznámky a samozřejmě, že jsem si jich část i napsal, abych ukázal, že jsem byl aspoň dobrým studentem. Aspoň nyní. Někdo další chcete? Tam se hlásí nahoře. Prosím, zakřičíte na nás, nebo dojdete sem? Někdo mezitím chce pronést věcnou poznámku, dotaz, něco podobného? Není-li tomu tak, tak vyčkáme na pana kolegu, co nám sdělí. Prosím, vaše jméno.

Pan Robert Kabát: Děkuji. Dámy a pánové, moje jméno je Robert Kabát, jsem doktorandem na katedře trestního práva Právnické fakulty Univerzity v Praze a mým tématem je už, bych řekl, déle, než asi je záhodno, nutná obrana. A jsem rád, že zrovna dneska se tady probírá to, jak se nutná obrana řeší v oblasti orgánů činných v trestním řízení, tedy v oblasti státního zastupitelství a police. A chtěl bych říct, že v zásadě, jak jsem měl možnost studovat judikaturu v Čechách i v zahraničí, tak česká úroveň nutné obrany je velmi dobrá a pravidla jsou velmi rozumná na to, jak to ustanovení v zákoně je koncizní, to znamená velmi stručné, tak ten balík judikatury, to, co judikatura a literatura dotváří, je potom v podstatě obrovské. A chtěl bych říct jednu věc. Detailní pravidla, jak jsou potom nastavena judikaturou, mohou způsobovat problémy. A omlouvám se, že můj příspěvek bude trochu anekdotický, protože to je to, co jsem slyšel od policistů, jeden příklad, kdy může velmi dobře promyšlená teorie způsobovat pak problémy v praxi. V nutné obraně jeden z předpokladů, aby člověk jednal v nutné obraně, co se vyžaduje, je tzv. obranná vůle, to znamená, že obránce jedná a chce jednat za podmínek nutné obrany a ví, že za těch podmínek jedná. V praxi se to potom často vykládá tak, že nutnou obranou jsou kryty jenom následky, které jsou způsobeny úmyslně, to znamená, co způsobíte v obraně nedbalostně, to jakoby nebylo nutnou obranou kryto.

Je to něco, co už je velmi dobře diskutováno v tom, že to není pravda, ale stále se otevírají v praxi případy, a mám to opravdu spíše z druhé ruky, jeden případ člověka, kdy mladík se potkal s otcem své dívky, a ten otec za ním šel, že mu něco chce vysvětlit, mladík šel dolů z bytu a dal si do kapsy nůž. A v průběhu té šarvátky toho otce zasáhl nožem a potom, když probíhalo vyšetřování té kauzy, tak mladík se hájil tím, že nožem otce zasáhl nedbalostně, že ho nechtěl zasáhnout a stalo se to nešťastnou náhodou. A tím pádem policie v podstatě měla hotový případ, protože si řekli, jasně, obrana, to je jenom úmyslné jednání. Nutná obrana je úmyslné jednání, tohle bylo nedbalostní, takže drahý chlapče, máš smůlu, tohle je ublížení na zdraví, co jsi způsobil, nejde o nutnou obranu. Tento výklad se stává, ale praxe je taková a je to poměrně dlouhá série teoretických výkladů, že všechno, co je kryto tím, že obránce chce učinit v zájmu obrany, byť potom nakonec se to může stát nešťastnou náhodou, například pokud chce útočníka odradit zbraní, ve které nevím, že je náboj, nebo nevím, že náboj, který vystřelím, je slepý, ale že je ostrý, tak přesto je to kryto nutnou obranou.

Proč jsem to říkal? Chtěl bych tím jenom demonstrovat, že někdy velmi dobrá teorie, velmi propracovaná, a to teorie nutné obrany v českém právu a v německém právu, ze kterého to hodně vychází, propracovaná je, může způsobovat v praxi problémy, když se teoretické poučky berou jenom velmi zhruba. Děkuji. (Potlesk.)

Senátor Miroslav Antl: Také děkuji. Máme ještě čas, chce-li někdo vystoupit. Pokud tomu tak není, tak se zeptám někoho z přednášejících, zda chce reagovat, nebo doplnit? Ne? Není tomu tak? V tuto chvíli tedy končím tuto část s tím, že občerstvení je psáno na 12.20 – 12.40. Nevím, zdali tam už bude přichystáno. Vy si když tak poradíte. Ve 12.40 vás svolám znělkou, protože mi nedá, abych ji nepoužil. Nikdy k tomu nemám příležitost. Děkuji zatím za pozornost.

(Přestávka.)

(Po přestávce.)

Senátor Miroslav Antl: Římská čtyři – nutná obrana v soudních rozhodnutích. Já tady vítám pana předsedu Senátu Nejvyššího soudu ČR. Promluví k vám nyní pan doktor František Púry. Všichni se těšíme, kupodivu nikdo neodešel. Pane předsedo, prosím.

Pan František Púry: Děkuji: Hezké odpoledne, dámy a pánové. Vážený pane předsedo, děkuji především za možnost vystoupit před takovým kvalifikovaným fórem k tak zásadnímu tématu, jako je nutná obrana. Nemohu jinak, než úvodem ocenit váš trvalý přístup k problematice trestního práva, který systematicky věnujete některým stěžejním problémům, a věřím tedy, že i v

následujícím volebním období tomu tak bude.

Dámy a pánové, poté, co bylo řečeno už před přestávkou, zejména od velmi kvalifikovaných osob jak z teorie, tak z praxe, je dost obtížné co nového nebo objevného říci k problematice nutné obrany z pohledu soudce, který se zabývá trestním právem, který případy nutné obrany posuzoval v praxi, anebo se podílí dokonce na tvorbě judikatury...

(Konec strany A kazety č. 2.)

(Strana B kazety č. 2.)

...že vše podstatné, významné k problematice nutné obrany už bylo dávno řečeno, vyjudikováno, že vlastně nic nového asi nelze k této problematice říci. Proto také jsem své vystoupení a přípravu na něj pojal jako jakési poznámky k institutu nutné obrany rozčleněné do několika částí.

V první části bych si dovolil říci něco na margo právní úpravy, která je základním pracovním nástrojem soudců, státních zástupců, policistů, když posuzují některé kauzy, zejména kauzy, kde jde o vzájemný střet dvou fyzických osob, které skončí tu větším, tu menším ublížením na zdraví, ne-li na životě. Právní úprava institutu nutné obrany, o které jsme tady už slyšeli dnes celkem hodně, je podle mého názoru taková, že patrně nikdy nebude dokonalá v tom smyslu, že bychom mohli říci: nic lepšího už nevymyslíme, je to z hlediska teorie i praxe, a to jak ze strany obránců, tak ze strany těch, kteří jsou útočníci a kteří, jak bylo řečeno už panem profesorem Musilem dopoledne, také by měli mít nějaká práva, tak ze všech těchto hledisek, zejména z hlediska toho střetu různých zájmů, patrně nikdy nebude tak dokonalá, aby vyhovovala všem požadavkům.

Jistě si lze představit nějakou kasuistiku, která může být dobrá z toho hlediska, že řekněme laická veřejnost, ti, kteří jsou předmětem různých útoků zejména násilné povahy, budou mít předem jasně daná nějaká konkrétnější pravidla, než jak třeba se to vnímá v dosavadní relativně obecné úpravě § 29 trestního zákoníku. To sice může být výhodou, může být výhodou i zakomponování nějakého ustanovení, které by vymezovalo třeba negativně hranici nutné obrany s poukazem na nějakou tu pohnutku speciální, omluvitelnou, nebo jak ji nazveme, což máme třeba v nynějších ustanoveních § 141 a 146a trestního zákoníku, ovšem víme, jak zejména zpočátku i tato úprava může být do jisté míry zneužitelná. Pak se kdejaký konflikt odůvodňuje poukazem na onu omluvitelnou pohnutku a dost obtížně se takové tvrzení vyvrací.

Takže příliš obecná úprava nebo obecnější úprava, která je nyní v trestním zákoníku, sice neposkytuje na první pohled takovou právní jistotu, na druhé straně podle mého názoru poskytuje dostatečný prostor zejména pro individuální posuzování všech případů, individuální přístup orgánů činných v trestním řízení ke konkrétní kauze a dotváření této obecnější úpravy judikaturou, která

právě v oblasti nutné obrany je poměrně rozvinutá, jak o ní budu mluvit ještě za chvíli.

Navíc se domnívám, že tady existují i jiné instituty, které zatím nebyly zmíněny a které umožňují reagovat i na případné excesy z nutné obrany. Není to tedy jenom ono ustanovení § 29 trestního zákoníku, ale máme v rámci diferencovaného trestního postihu třeba možnost překročení nutné obrany zohlednit jako polehčující okolnost, což sice není asi tak motivující, nicméně existuje i možnost upuštění od potrestání, existuje možnost snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici zákonné trestní sazby v případě, že byly překročeny podmínky nutné obrany atd. A jsou tady i privilegované skutkové podstaty zabití a ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky, kde tedy lze zohlednit i určité situace, které nastanou, byť to není přímo skutková podstata speciálně zaměřená na překročení podmínek nutné obrany, ale některé zvláštní stavy poškozeného mohou odůvodnit tuto relativně mírnější právní kvalifikaci. Není tedy z hlediska právní úpravy, abych uzavřel tuto svoji část, tady situace, že je to buď, anebo. Buď je to vražda se vším všudy s nějakým exemplárním trestem, anebo beztrestnost spojená se zproštěním třeba obžaloby, ale je zde určitá škála možností, jak reagovat na konkrétní situace i tam, kde došlo k tomu, že nebyly zcela splněny všechny podmínky nutné obrany. Takže z tohoto hlediska já hodnotím právní úpravu jako relativně uspokojivou, byť si lze představit samozřejmě nějaké náměty na její vylepšení.

Ovšem je otázkou, jestli je to nutné za situace, a tím přecházím k druhému bodu svých poznámek, a tj. k judikatuře soudů, která se snaží reagovat samozřejmě jednak na to, že naše úprava je relativně obecná a dává prostor k výkladu, ale jednak na to, aby konkretizovala, usměrňovala soudní praxi, praxi jiných orgánů činných v trestním řízení, státních zástupců, tedy i policistů a aby dotvářela svým způsobem tu relativně obecnější právní úpravu. Domnívám se totiž, že právě tato úprava, jaká je, umožňuje onen vývoj judikatury. Už o něm částečně mluvil i pan nejvyšší státní zástupce. Umožňuje navíc reagovat i na konkrétní individuální zvláštnosti každého posuzovaného případu, které se v praxi, jak víme, velmi liší. Proto také, chci zdůraznit zase, že ani naše judikatura, byť byla oceněna, není dokonalá v tom smyslu, že by zejména laické veřejnosti poskytovala nějaký univerzální dokonalý recept na to, kde jsou hranice nutné obrany a kde už byly překročeny, kdy jde, kdy nejde o nutnou obranu atd. Vždycky je to otázka individuálního posouzení. Proto také ani závěry z judikatury vyplývající nebo spočívající v tom například, že i proti neozbrojenému útočníkovi lze použít střelnou zbraň, že lze zranit útočníka, i když ten útočí jenom na jiné hodnoty, než je život a zdraví, to znamená na majetek atd. Proto ani tyto závěry, včetně závěru k použití automatických obranných systémů, nemají nějakou univerzální všeobecnou platnost, že bychom řekli: lze to použít bez dalšího ve všech případech bez ohledu na konkrétní podmínky, které jsou jednak vymezeny v judikatuře samozřejmě do jisté míry, a jednak které existovaly na daném místě v daném čase atd.

Domnívám se, že i ono do jisté míry kritizované slovní spojení, že obrana nemá být zcela

zjevně nepřiměřená způsobu útoku, že i způsob útoku jsme schopni v judikatuře vyložit a vykládáme ho poněkud širěji, jak už tady zaznělo také před přestávkou, vykládáme ho poněkud jinak, než jak by vyplývalo z pouhého slovního spojení, že pod způsob útoku se zahrnují nejenom objektivní okolnosti charakterizující útok, jeho intenzitu, časové, místní okolnosti atd., ale že se tam zahrnují i subjektivní hlediska, zejména na straně obránce, jak se jemu jevila situace, jak on to vnímal a jak měl či neměl reagovat, resp. mohl či nemohl reagovat ze svého subjektivního hlediska včetně toho, že byl samozřejmě, pokud byl předmětem toho útoku, v nějaké zátěžové situaci, kdy neměl nejenom moc času na nějakou úvahu, ale ani příliš možností něco zvažovat s čistou hlavou takřikajíc.

Takže tolik snad k roli judikatury, která celkem je do jisté míry ustálená, ještě se v závěru o tom zmíním, kde se dá jaksí hledat určitý prostor pro další její rozvoj. Samozřejmě pro judikaturu je lepší toto obecnější vymezení než kasuistika, která zatěžuje pak do jisté míry i toho obránce, protože málokterý laik si přečte dokonale zákon, aby uměl i okolnosti vyspecifikovat a posoudit je v té rychlosti, jestli byly v daném čase a místě splnitelné atd. Tolik asi k druhému bodu.

Pokud jde o další bod, tam jsem si dovolil přičinit poznámky k charakteristice nutné obrany, protože mnohé sice tady zaznělo, nicméně já zase se z praxe a ze zobecněné zkušenosti vyjádřené i v judikatuře soudů chci vyjádřit několik okolností. Už bylo řečeno, že k tomu, aby nutná obrana byla skutečně účinná, musí být intenzivnější než útok. Takže případné následky nutné obrany u útočníka pochopitelně mohou být závažnější, než jaké skutečně on způsobil či hodlal způsobil obránci, nebo jaké hrozily obránci. To je celkem zřejmé. Nesmí tady být samozřejmě ani ona zcela zjevná nepřiměřenost, tedy taková, která je jasně očividná, i obráncem v daném jeho stavu je jasně rozpoznatelná. To je otázka ovšem, kde je to věc individuálního posouzení každého konkrétního případu. Chci zdůraznit, že určitou míru nepřiměřenosti i zákon samozřejmě především, ale i naše judikatura připouští. Také jsme to vyjádřili v nějakých z těch rozhodnutí. Vzpomínám si na jednu kauzu, kde jsme to konstatovali. Myslím, že to je judikát, rozhodnutí č. 20 z roku 2008, kde jsme výslovně jednak zdůraznili požadavek, že nemusí být nutná obrana ani proporcionální, a ani subsidiární, ale i to, že může být i zjevně nepřiměřená, dokonce zjevně nepřiměřená, pokud nejde o onu zcela zjevnou nepřiměřenost, která je na první pohled patrná.

Zároveň je nutné zdůraznit to, co také už bylo řečeno, nic nového neřeknu, že se snažíme vycházet ze základního předpokladu, jak se situace jeví obránci, jak mohl či nemohl v dané situaci reagovat běžný průměrný člověk, nikoliv soudce, který posuzuje kauzu s několikaměsíčním, či dokonce několikaletým odstupem, nikoliv jako profesor trestního práva, který se zabývá teoretickými otázkami nutné obrany atd., ale jak tu situaci vnímal a jak jí mohl porozumět běžný občan, který byl nějak napaden zpravidla za okolností, které si sám nevybral, a zpravidla způsobem, který si také sám nezvolil. Takže tyto otázky také je nutné mít na paměti, jakkoliv z obecného

vymezení nutné obrany nevyplývají. To byla další oblast.

Čtvrtou oblastí, kde chci učinit několik poznámek, je také oblast, ke které už něco zaznělo zejména ze strany paní vrchní státní zástupkyně Lenky Bradáčové, a to je role dokazování. Já v tom vidím také poměrně klíčovou roli toho, co se podaří či nepodaří na daném místě a ohledně dané situace zjistit. Můžeme mít podle mého názoru sebelepší právní úpravu nutné obrany, můžeme mít sebekasuističtější podmínky vymezené buď přímo v zákoně, nebo naší judikaturou, ale stále si myslím, že klíčové je zjištění maximálního množství, dosažitelného samozřejmě množství informací o posuzovaném útoku a o jeho okolnostech. Nakonec kauzy, o kterých paní doktorka Bradáčová mluvila, to jenom demonstrují celkem jednoznačně. Už jenom z toho hlediska, že na počátku bývá někdy nemožné vlastně zjistit, kdo je útočníkem a kdo je obráncem. To platí především samozřejmě v případech, kdy následkem nějakého střetu zájmů je úmrtí někoho, o kom nevíme, jestli to je útočník, nebo oběť, takže pak z tohoto hlediska bývá velmi malý rozdíl mezi tím, jestli je to beztrestný čin za podmínek nutné obrany, anebo je to vražda, nebo aspoň ono zabití z omluvitelné pohnutky. Je tady dost obtížné pak situace posuzovat ex post, když se rozebírají všechny ty okolnosti, nicméně domnívám se, že bez důkladného důkazního rozboru není možné tyto základní věci posoudit, a jak říkám, není nám nic platná pak ani sebelepší právní úprava a judikatura, když nemáme odpovídající skutkový podklad. A ten, jak už také bylo zdůrazněno, ten je nejlépe možné zjistit hned na místě, protože skutečně tady nějaké doplnění dokazování ze strany soudu už je docela obtížné a problematické.

Co říci závěrem, dámy a pánové? Abych nezdržoval a ponechal prostor k dostatečně široké diskusi, tak asi se očekává stěžejní odpověď na otázku, jestli je právní úprava vyhovující, nebo nevyhovující. Z mého hlediska z toho, co jsem řekl, vyplývá, že nejsem nějakým samoúčelným kritikem této stávající úpravy, prošla nějakým vývojem, o tom už také mluvil pan nejvyšší státní zástupce. Domnívám se, že orgánům činným v trestním řízení včetně soudů vyhovuje a rozhodně není překážkou k tomu, aby byla rozumně tato právní úprava vykládána a používána.

Tak trochu jízlivou poznámku bych učinil v tom smyslu, že tomuto závěru do jisté míry nasvědčuje i skutečnost, že obdobné podmínky, jaké pro nutnou obranu stanoví trestní zákoník, převzal do jisté míry i nový občanský zákoník v ustanovení § 2905 této nové soukromoprávní normy, i když tam je jakýsi zárodek proporcionality, ale v zásadě se vychází z toho, k čemu dospěla v tomto smyslu trestní legislativa a judikatura.

Domnívám se také, že judikatura Nejvyššího soudu postupně reaguje na potřebu dotvářet relativně obecnou právní úpravu nutné obrany, že se snaží usměrňovat praxi orgánů činných v trestním řízení v tom, jak uplatňovat podmínky nutné obrany, ale v konkrétních řešených případech. Proto také závěry judikatury nejsou nějaké kategorické v tom smyslu, že bychom řekli: je možné zastřelit útočníka. Takový judikát nikdy nemůžeme říci, protože, ano, je možné zastřelit útočníka za

určitých okolností, dokonce i onoho neozbrojeného útočníka, dokonce i když neútočí přímo na život a zdraví, ale třeba na jiné hodnoty, k jejichž ochraně samozřejmě to ustanovení slouží.

Takže domnívám se, že i naznačený vývoj, jak řekl pan nejvyšší státní zástupce, nasvědčuje tomu, že se snažíme ty podmínky nikoliv nějak samoúčelně rozvolňovat, abychom dávali prostor k nějakým násilným způsobům vyřizování si účtů, zejména za použití střelných zbraní či jiných relativně účinných zbraní, ale že se snažíme reagovat v konkrétních případech na to, jak případně řešit institut nutné obrany ve vztahu k nim. Svědčí o tom, nejenom to, co jsem už uvedl, že nejdříve se jaksi řeklo, že je možné použít zbraň vůči neozbrojenému útočníkovi, pak se to posunulo, naše judikatura, že se řeklo i střelnou zbraň s následkem na zdraví, i když útočník útočí na majetek, a pak se to dotáhlo ještě do logického konce, že se může obránce bránit, pakliže jsou okolnosti dány, tak i tím způsobem, že i proti neozbrojenému útočníkovi použije střelnou zbraň, kterou ho usmrtí.

Takže je tady patrný určitý vývoj judikatury, který nakonec – a byl jsem vlastně vybídnut panem nejvyšším státním zástupcem, že mám mluvit o automatizovaných obranných systémech, kdy vývoj dosáhl i této problematiky, protože kdybych o tom chtěl mluvit poněkud obšírněji, tak v této otázce byla praxe nějakou dobu do jisté míry váhavá. Teorie upozorňovala na to, že existuje tento problém, opakovaně se k tomu vyjadřovala. Měli jsme i v rámci naší sjednocovací praxe k dispozici jedno rozhodnutí jednoho našeho senátu, které tady mám v takové nějaké stručné podobě, kde bylo řečeno, že za těch okolností, ke kterým tam došlo, a tím způsobem, v jakém došlo ke zranění s trvalými následky toho kvaziútočníka, který sice byl útočníkem, útočil na majetek, protože opakovaně vykrádal nějakou zahradní chatku, kde si obránce instaloval toto zařízení na nějaký nástražný výbušný systém, který mu utrhl nohu někde pod kolenem. A tady se řeklo, že podmínky nutné obrany splněny nejsou, nicméně při pokusu zobecnit toto rozhodnutí jsme narazili na to, že je potřeba řešit i další otázky s tím spojené, zejména otázku proporcionality, ale v uvozovkách to říkám, potud, že způsob útoku tady neodpovídal možnostem zraňujícím zejména a nebezpečným možnostem toho systému a že ten systém obránce jaksi neměl natolik ve svých rukou, aby mohl přizpůsobit jeho účinky způsobu útoku, a způsob útoku proto sice mu v daném případě neodpovídal, nicméně zobecnění tohoto názoru, že jaksi to použití není možné, naráželo na otázku, že v některých případech je to nutné připustit, protože existují jiné, mnohem závažnější útoky, a proto také se nikoliv cestou zobecnění nějakého konkrétního rozhodnutí, ale vypracovalo se stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu, které bylo jednak jaksi zdůvodněno a rozebralo všechny možné situace a podmínky nutné obrany, ale také reagovalo na odlišnosti, které se vyskytují při posuzování těchto případů, a v tomto smyslu se snažilo vypořádat se se všemi okolnostmi tak, aby tyto systémy byly použitelné, což konstatuje to stanovisko, ale zároveň aby se tam respektovaly hranice nutné obrany tak, jak byly vymezeny dosavadní judikaturou a jak vyplývají především ze zákona samozřejmě a jak to odpovídá tomu jakémusi spravedlivému řešení.

Dlužno říci, a to je také jedna z mých závěrečných poznámek, že i v tomto smyslu máme na co navazovat, pokud jde o teorii, to tady také nezaznělo, i když jsme měli vystoupení dvou významných právních teoretiků a paní profesorka jako další z nejvýznamnějších právních teoretiků nám to upřesnila ještě, že nám v judikatuře, a domnívám se, že i v názorech na právní úpravu poskytuje dostatečné zázemí i relativně dobrá propracovaná teorie nutné obrany, včetně teoretických závěrů třeba k automatizovaným obranným systémům, takže třeba ani to stanovisko neopomíjí tyto závěry, které se vyskytují v učebnicích, v jiných monografiích, nějakých komentářích atd. Proto se domnívám, že se máme o co opírat i při výkladu právní úpravy, kterou já tedy považuji za celkem vyhovující včetně toho, že v návaznosti na právní úpravu a na judikaturu, jak už zaznělo částečně, je asi z mého pohledu aspoň asi docela slušná i praxe u nižších orgánů činných v trestním řízení, tedy i nižších státních zástupců na nižších stupních, kteří v tom prvním sledu přicházejí do styku s těmi případy, okresních či krajských soudů, které řeší tyto věci v prvostupňovém nebo odvolacím řízení, byť samozřejmě to naráží na problém, že rozhodovací praxe ať již státních zástupců nebo soudů nižších stupňů je někdy podrobována určité kritice ze strany sdělovacích prostředků, což ovšem vychází mnohdy z neznalosti konkrétních podmínek v dané situaci, do jisté míry se srovnávají nesrovnatelné případy, a to také někdy zkresluje poněkud pohled na naši rozhodovací činnost.

Tolik asi z mého vystoupení. Pokud jde o případné návrhy, tak samozřejmě větší prostor než pro nějaké legislativní účelové návrhy bych viděl v tom, že by měla se dále rozvíjet i naše judikatura. Netvrdím, že všechno se nám podařilo vyřešit, všechno je skvělé, nezpochybnitelné. Jistě je tady prostor k dotváření, jistě je na co navazovat – jak na předchozí vývoj judikatury, tak na teorii, o které jsem se zmínil a kterou je také třeba ocenit při této příležitosti. Jako jeden z takových problémů, který mě napadá také z naší praxe, je například otázka nějakých zásahů soukromých bezpečnostních služeb, kde také může jít do jisté míry problém nutné obrany. Rovněž jsme to řešili v nějakých našich rozhodnutích. Dokonce si vzpomínám, že byl příslib kdysi bývalého, už hodně bývalého předsedy občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu, že se to pokusíme vyřešit nějakým společným stanoviskem, protože tam šlo o jakousi svépomoc v občanskoprávním pojetí zejména při zásazích těchto soukromých bezpečnostních služeb při ochraně majetku atd. Čili byla tam otázka nějakého delegovaného, jakéhosi v uvozovkách, působení nutné obrany atd. atd. Takže se domnívám, že je tady prostor i pro další rozvoj judikatury, včetně toho, co už tady také zaznělo v rámci diskuse před přestávkou, to znamená otázka nějaké subjektivní stránky obránce, který používá institut nutné obrany. K tomu také máme nějaká rozhodnutí, ale slíbil jsem, že budu stručný, tak nechci se k tomu vracet. Lze samozřejmě si o tom ještě v rámci diskuse něco říci. Domnívám se, že i tady je určitý prostor k tomu, abychom učinili nějaké zobecňující závěry.

Takže závěrem děkuji vám za pozornost, za výdrž až do této doby a budu rád, pokud bude

nějaká diskuse, která obohatí mě i vás. Děkuji. (Potlesk.)

Senátor Miroslav Antl: Rovněž děkuji vám, vážený pane předsedo. Opět již tradičně jste se zhostil své role přednášejícího na výbornou.

Jak už bylo avizováno, následuje diskuse. Podíváme-li se do programu, tak je to kasuistika z okresních, krajských či vrchních soudů a pak závěrečné shrnutí. Poté, co jsem udělal přestávku, tak se objevil pán, který je opatřen cedulkou Střelecká revue a říkal, že jsem ho zřejmě neviděl, což nevylučuji, protože se to mohlo stát. Jestli on chce vystoupit, tak prosím pojd'te. Jinak vyzývám i ostatní a čas vystoupení omezují na tři minuty, což je moje právo, tak ho tímto sděluji. Ostatní, chcete-li se přihlásit, tak se prosím připravte na sdělení. Jinak je tady hvězdné obsazení nejen přednášejících, ale i vystupujících v dosavadní diskusi, ale i účastníků. Tak já doufám, že to jenom potvrdíme. Prosím, máte slovo. Když tak představte se nám, prosím.

Pan David Karásek: Děkuji. Dobrý den, dámy a pánové. Jmenuji se David Karásek, jsem redaktor časopisu Střelecká revue a člen představenstva Sdružení Lex na ochranu práv držitelů zbraní a rád bych se také vyjádřil k tomu, co zde bylo řečeno.

Slyšeli jsme tady přednášky několika profesionálů z oboru justice. Všichni se shodli na tom, že současné znění nutné obrany je dostatečné a není na něm potřeba nic měnit. Nepochybuji o tom, že z jejich pohledu to tak vypadá. A já bych vám tedy rád přiblížil, v čem spatřujeme problémy my občané, kteří se tím zákonem musíme řídit. Je to zejména absolutní nedostatek právní jistoty, který paragraf o nutné obraně přináší. Mluvím tady zejména o odstavci dva, který praví, že obrana nesmí být zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku. Každý státní zástupce a soudce má svoji nějakou představu o tom, co je a není zjevně nepřiměřené; ta představa někdy je, někdy není ovlivněna judikaturou, a podle této představy také rozhoduje. Občan o tom má také nějakou svoji představu, ale občan samozřejmě nerozhoduje o ničem, naopak on je potom posuzován. A kvůli této vágní definici ve chvíli, kdy on je v situaci napadení a volí způsob a prostředky obrany, může jenom doufat, že se trefí do představ státního zástupce, popř. soudce, který ho potom bude soudit. Takže navrhované změny, o kterých tady mluvil pan profesor Musil, zejména ochrana obydlí, to není ani tak z nějaké obavy z kriminality, není to ani z nějaké krvežíznivosti, že by občané chtěli automaticky zastřelit každého, kdo jim vlezl do obydlí. Je to pro to, aby občan aspoň ve svém obydlí měl nějaká konkrétní vodítka, konkrétní pravidla, co smí a co nesmí udělat, aby ho nezavřeli.

Co se týče omezení, která navrhoval pan profesor Musil, tak to v podstatě ani není potřeba do zákona přidávat, protože odst. 2 v podstatě umožňuje soudci, aby si je tam přidal sám. Například pokud se soudci nelíbí, že obránce použil střelnou zbraň, tak může říct, že mu to připadá zcela zjevně nepřiměřené a odůvodnit rozsudek například tím, že obžalovaný jednal zákeřněji, protože

nosil zbraň skrytě, ačkoliv mu to zákon o zbraních a střelivu ukládá jako povinnost. Nebo to může odůvodnit tím, že nošení zbraní podle jeho názoru nepatří do kultury střední Evropy. Obě dvě tyto hlášky jsou skutečné. Odsuzující rozsudek skutečně padl tady u Vrchního soudu.

Takže já bych to uzavřel s tím, že problém s paragrafem nutné obrany z pohledu občanů není v tom, že by byl příliš přísný, to ne, to si nemyslím ani já, problém je v tom, že je příliš vágní. Je zcela závislý na výkladu státního zástupce, výkladu soudce, který může být i velice rozumný a velice benevolentní, ale občan to nikdy neví dopředu, nemá žádná pevná vodítka, která by mu umožnila se v té sebeobraně situaci správně rozhodnout. Děkuji vám. (Potlesk.)

Senátor Miroslav Antl: Děkuji za vaše vystoupení i za dodržení času, snad jenom, že předem připravená nutná obrana nevím, jak to jde dohromady. To je moje stručná poznámka, resp. reakce. Kdo další prosím chce vystoupit? Pan místopředseda Nejvyššího soudu doktor Roman Fiala má nyní slovo. Prosím, pane místopředsedo.

Pan Roman Fiala: Děkuji. Jenom velmi krátce. Chtěl bych říct něco obecněji k tomu, co tady zaznívá, a zřejmě odpověď na téma, které bylo otevřeno, zazní v rovině trestněprávní. Ale myslím si, že by bylo dobré říci, že tady opakovaně zaznělo, že stávající úprava je v podstatě vyhovující a že je dostatečně obecná. Teď tady zazněla kritika na to, že je příliš obecná. Domnívám se, že obecnost úpravy obecně by měla být co nejobecnější (smích), protože tam, kde se v legislativě uchýlíme ke kasuistice, není to cesta ke stabilitě, jistotě a ke všem hodnotám, kterých bychom chtěli dosáhnout, ale je to jednak cesta k nejistotě v tom, že když se právo začne snažit stíhat život tím, že každý konkrétní případ bude chtít pojmenovat, tak nikdy život nedostihne. Povede to jenom a jenom k tomu, že soudy začnou soudit instinktivně, protože bude tolik norem, že bude lépe soudit po rozumu, což je někdy dobré, ale cesta k úplné jistotě to rozhodně není. A co hlavní, myslím si, že obecná norma je cesta k odpovědnosti všech odpovědných představitelů státní moci, včetně všech těch, kteří působí v trestním řízení ve všech jeho fázích. Proto vítám to, co tady říkala vrchní státní zástupkyně i nejvyšší státní zástupce, že by měli být samotní státní zástupci nebo policisté ti, kteří budou hned a sami rozhodovat o tom, jestli se jedná, anebo nejedná o nutnou obranu, že se nebudou uchylovat k alibismu, že všechno se nechá dojít až k soudům, a ty budou rozhodovat nakonec o tom, jestli je to na zproštění, nebo není. Myslím si, že obecná právní úprava je jak v rovině trestněprávní, tak civilní i v jiných oblastech cestou k odpovědnosti jak těch, kteří mají tato práva dodržovat, tak těch, kteří o právech rozhodují. Děkuji. (Potlesk.)

Senátor Miroslav Antl: Já moc děkuji za vaši konkrétní argumentaci, vážený pane místopředsedo. Někdo další, než se pustím do shrnutí, které bude ještě rychlejší? Pan nejvyšší státní

zástupce hlásí se. Tak prosím.

Pan Pavel Zeman: Jestli ještě mohu přispět se svojí trochou do mlýna. Víte, sedíme zde odborníci na trestní právo. Každý asi ví, jaká je dikce paragrafu 29 – ustanovení o nutné obraně. Trochu se obávám, že přestože máme v našem právním řádu zásadu, že neznalost zákona neomlouvá, tak pokud byste vyšli do Valdštejné ulice a začali se ptát náhodných chodců, jak vypadá úprava nutné obrany v našem trestním právu, skoro bych si řekl, že 90 % z nich, nebude-li to zrovna manifestace jdoucí z Právnické fakulty, ale ani tam bych si nebyl jistý, bude vědět. To znamená, jakýkoliv posun ke kasuistice podle mého názoru nezaručí skutečně, že lidé budou vědět, kdy se bránit a kdy ne. Narážíme zde na něco, co vyplývá jakoby, můžeme říci, možná z přirozeného práva, možná to vyplývá z naší kultury a historie a podle toho to posuzujeme, jednak jestliže jsme v roli obránců, anebo jestliže jsme v roli těch, kdo takové jednání posuzují. Já se kasuistickým úpravám trochu bráním, poněvadž jestli si matně vzpomínám, ruský carský trestní zákoník měl něco kolem tří tisíc paragrafů a myslím si, že to rozhodně asi nepřispívalo řekněme k právní jistotě. Potom kdybychom šli kasuistickou cestou, tak už se nabízí otázka, proč v době počítačů každé jednání nepochytit do počítačového programu a pak bychom mohli justici jako takovou odbourat, vždyť by to mohly soudit počítače za nás. Myslím si, že právě tím, že právo se dotýká života každého z nás, tak je dobré stanovit obecné právní normy, ale jejich aplikaci ponechat potom na lidech, na soudcích, státních zástupcích, policistech, kteří navíc, jak už jsem říkal a za tím si stojím, konkrétně v oblasti nutné obrany právo aplikují velice dobře. Děkuji. (Potlesk.)

Senátor Miroslav Antl: Také děkuji, pane nejvyšší. Někdo další prosím chce nám ještě něco sdělit, dodat? Jinak upozorňuji na to, že je nebo bude doslovný přepis toho, co jsme zde říkali. Naštěstí ne, jak jsme se u toho tvářili, takže pak jej najdete na webových stránkách Senátu, ale i na mých, protože konference, které spolupořádám nebo pořádám, tak vždycky tam dám, neb z nich mám v drtivé většině radost, protože mají i svoje výstupy. A v tuto chvíli, pokud jde o výstupy, tak přestože jsem to nepředpokládal, tak musím konstatovat náměty legislativní, a pokud jsem to dobře pochopil, tak jeden z námětů je doplnit aspekty v rámci znění již nutné obrany. To byl námět, to znamená psychika apod. A druhý námět je samostatná privilegovaná skutková podstata, to znamená skutečně, aby jasně i občan věděl, kdy jedná v nutné obraně a kdy nikoliv.

Takže já v tuto chvíli jako předseda ústavně-právního výboru Senátu Parlamentu České republiky říkám: jsem připraven o tom s vámi diskutovat, samozřejmě před námi je vždycky Ministerstvo spravedlnosti a připomínky a v legislativním procesu i Poslanecká sněmovna, a dovedu si představit, jak může probíhat takovýto proces ve chvíli, kdy se začneme dohadovat, zda konkrétní slovíčko tam má být či nikoliv. V tuto chvíli ale jsem připraven takřka vždy i v tomto

věku.

Jinak prosím dovolte mi, protože jsem řídil několik konferencí, řekl bych, že poměrně dost tady v horní komoře českého parlamentu, vás označit jako vnímavé a disciplinované publikum, protože o přestávce málokdo odešel do lákavých valdštejnských zahrad či přílehlých malebných malostranských hospůdek, a vydrželi jste až doteď. Já doufám, že vám to něco přineslo. Těším se na další akce a znovu říkám, jsem velmi rád, že v takovémto obsazení jak akademickém, tak přednášejících, všichni, včetně vážený pane profesore Musile, děkuji, že jste si udělal čas, ale i všech orgánů činných v trestním řízení, skutečně děkuji za to, že jste se dostavili. A já sám za sebe, ale myslím si, že i za ústavně-právní výbor horní komory českého parlamentu vám přeji hodně zdraví, štěstí, chutě do práce a možná i notnou dávku otrlosti. Prostě bojujte, jste tady od toho! Šťastný návrat domů a těším se příště na viděnou. Končím konferenci. Na shledanou. (Potlesk.)

***/Z